

NOTAT

FRA HJEMLØSHED TIL EGEN BOLIG

ET INTERVIEWSTUDIE BLANDT TIDLIGERE HJEMLØSE

DORTE LAURSEN STIGAARD

INDHOLD

1	NOTAT	1
	FORORD	5
2	INDLEDNING OG SAMMENFATNING	7
	Undersøgelsens formål og fokus	7
	Sammenfatning og konklusioner	8
	Perspektiver til udvikling i indsatsen til hjemløse	13
	Rapportens opbygning	17
3	ANALYTISK OPTIK	19
	Litteraturgennemgang	19
	Begrebsafklaring	21
	Undersøgelsesdesign	25
4	VEJE UD AF HJEMLØSHED	31
	Kommunal støtte i overgangen til egen bolig	31
	Egen bolig	33
	Hjælp til etablering i egen bolig	35
5	FASTHOLDELSE AF EGEN BOLIG	37
	Et liv i et nyt miljø	37
	Familie og netværk	39
	Samvær med børnene i egen bolig	40
	Aktiviteter i hverdagen	41

	Administration af økonomi	44
6	DEN SOCIALE BOSTØTTE	47
	Overskue økonomi og daglig post	49
	Kontakt til kommunen	49
	Struktur på hverdagen	51
	Hjælp til at fastholde fokus og få tingene gjort	52
	Bostøtten som en social livline	53
7	UDFORDRINGER FORBUNDET MED LIVET I EGEN BOLIG	55
	Dårlig økonomi	55
	Ensomhed	56
	Fortiden banker på	57
	Misbrug	57
	Kontakten til kommunen	57
	LITTERATUR	59

FORORD

I løbet af de senere år er der kommet stigende fokus på, hvilke sociale indsatser der er virksomme i forhold til at øge chancen for at komme ud af hjemløshed. International forskningslitteratur dokumenterer effekten af forskellige bostøttemetoder. I den nationale hjemløsestrategi afprøves en række metoder i dansk sammenhæng.

Denne rapport vil belyse, hvad tidligere hjemløse, som er kommet i egen bolig, oplever, har særlig betydning for at komme ud af hjemløshed. Rapporten er blevet til på foranledning af Socialministeriet, som ønsker viden om, hvad de tidligere hjemløse oplever som særligt vigtigt i overgangen til egen bolig.

Interviewundersøgelsen har kun været mulig i kraft af velvillighed hos Københavns Kommune, Odense Kommune og Organisationen Ombold – Gedefodbold for Hjemløse og Udsatte til at formidle kontakt til tidligere hjemløse. Også stor tak til de tidligere hjemløse, som har deltaget i interview. Endelig har ph.d.-studerende Gunvor Christensen bidraget med værdifulde kommentarer til udfærdigelsen af undersøgelsen og forsker Lars Benjaminsen med gode kommentarer i startfasen af projektet. Rapporten er udarbejdet af forskningsassistent cand.scient.soc. Dorte Laursen Stigaard.

København, december 2011

INDLEDNING OG SAMMEN- FATNING

International forskning på hjemløseområdet viser, at størstedelen af de hjemløse kan komme ud af hjemløshed gennem en tilstrækkelig målrettet indsats, der både sikrer en boligløsning og den nødvendige individuelle sociale støtte.

Baggrunden for dette studie er, at der er behov for viden i en dansk sammenhæng om, hvad de hjemløse selv oplever som vigtigt for at komme ud af hjemløshed, hvilket kan bidrage til metodeudvikling af den sociale bostøtte. Herunder mangler der viden om, hvilke elementer i bostøttemetoderne der er særligt vigtige, og hvordan indsatsen bedst kan bidrage til at styrke de tidligere hjemløse i centrale dimensioner af deres liv, samt hvordan en sådan individuel social støtte bedst kan spille sammen med andre indsatsbehov fx boligindsatser, behandling mv.

UNDERSØGELSENS FORMÅL OG FOKUS

Formålet med undersøgelsen er at belyse, hvad tidligere hjemløse selv vurderer, har været særligt vigtigt for, at de er kommet ud af hjemløshed. Dermed er formålet at skaffe viden om, hvad der skal til for, at reetableringen i egen bolig kan lykkes, og hvilke elementer i den sociale indsats der er vigtige i denne overgang. Desuden undersøges det, hvordan den

sociale indsats, herunder bostøtteindsatsen, bedst kan bidrage til at styrke den tidligere hjemløse i forskellige livsdimensioner som fx socialt netværk, fritidsaktiviteter, forsørgelse og lokalmiljø.

Endelig er det et formål at skaffe viden om, hvordan bostøtteindsatsen virker i en dansk sammenhæng, således at undersøgelsen kan bidrage til metodeudvikling af den sociale bostøtte særligt i forhold til at udvikle de tidligere hjemløses styrker (Strenght Based Approach) og risikohåndtering (Risk Management).

SAMMENFATNING OG KONKLUSIONER

Undersøgelsen afdækker faktorer, der har betydning for at komme ud af en hjemløshedssituation. Den undersøger, hvad den tidligere hjemløse selv oplever, har særlig betydning for at komme ud af hjemløshed, herunder hvilke elementer i den sociale indsats der er vigtige for, at overgangen til egen bolig lykkes. Desuden belyser undersøgelsen, hvilke forhold der udgør risici i forbindelse med overgangen, og hvordan disse risici kan håndteres i den sociale indsats. Undersøgelsen baserer sig på interview med 15 tidligere hjemløse, der nu bor i egen bolig og modtager forskellige former for bostøtte¹.

VEJE UD AF HJEMLØSHED

Der er tre faktorer, som er særligt betydningsfulde for de første skridt ud af hjemløshed:

- kommunal støtte i overgangen til egen bolig
- egen bolig
- hjælp til etablering i egen bolig.

KOMMUNAL STØTTE

En afgørende faktor for, at de hjemløse kommer ud af hjemløsheden, er at de får kommunal støtte i overgangen til egen bolig. Herbergets støtte i overgangsperioden kan være af udslagsgivende betydning for, om over-

¹ Bostøtte er et kommunalt tilbud som gives, hvis en person har brug for praktisk og social støtte efter tildeling af en bolig.

gangen til egen bolig lykkes. Der er forskellige elementer i den sociale indsats, som herberget med fordel kan varetage og igangsætte. Blandt andet kan herberget hjælpe de hjemløse med at skrive sig op til en lejebolig eller få taget initiativ til, at de bliver optaget på den kommunale akutliste. Det vil være hensigtsmæssigt, at herberget og den kommunale myndighed koordinerer en glidende overgang ved fx at igangsætte en indsats med en bostøttemedarbejder, inden de tidligere hjemløse kommer ud i egen bolig. Bostøttemedarbejderen kan sammen med den enkelte forberede overgangen fra herberg til egen bolig og på denne vis sikre, at den hjemløse får en overgang med nøjagtig den type støtte, som han eller hun har behov for fx i form af fastholdelse af bostøtte, flyttehjælp og boligsikring.

EGEN BOLIG

En anden betydningsfuld faktor, for at hjemløse kommer ud af hjemløsheden, er udsigten til selvbestemmelse i egen bolig. Mange af de tidligere hjemløse har i deres hjemløsetid overnattet på natcafeer, hos venner, på herberger og lignende, hvor de har skullet indrette sig efter stedets hverdagsrytmer og regler for adfærd. En del har fundet det svært at indordne sig på herberget, hvilket har resulteret i karantæne fra herberget pga. overtrædelse af reglerne. Disse situationer har tvunget dem til pludselig at skulle finde et nyt sted at overnatte for en længere periode, hvilket ofte har været et stressende og uoverskueligt projekt.

De tidligere hjemløse peger også på, at egen bolig er en betydningsfuld faktor, fordi herbergets sociale miljø kan udgøre en risikofaktor for den hjemløse. Et ophold på et herberg kan betyde, at de hjemløse genoptager et eventuelt misbrug, fordi mange af herbergsbrugerne ofte er påvirket af enten stoffer eller alkohol. For dem, som har svært ved at modstå misbruget, kan det være hensigtsmæssigt at få egen bolig så tidligt som muligt.

HJÆLP TIL ETABLERING I EGEN BOLIG

En tredje vigtig faktor for de første skridt ud af hjemløshed er forskellige former for støtte til etablering i egen bolig. På grund af manglende boevne har de tidligere hjemløse behov for støtte i forbindelse med etablering i egen bolig. Støtten har tre hovedkomponenter: praktisk hjælp med at få købt/flyttet ting til den nye bolig og herefter komme på plads i lejligheden; praktisk hjælp med at få styr på forskellige forhold ved ind-

flytning som fx post, regninger mv.; økonomisk hjælp, bl.a. etableringshjælp.

FASTHOLDELSE AF ET LIV I EGEN BOLIG

Der er særligt fem faktorer, som er vigtige for at kunne fastholde boligen: et liv i et nyt miljø, familie og netværk, samvær med børnene i egen bolig, aktiviteter i hverdagen og administration af økonomi.

ET LIV I ET NYT MILJØ

De tidligere hjemløse får ofte tildelt en bolig i et socialt belastet boligmiljø. Tit kender de nogen i boligmiljøet fra deres hjemløsetid, som er præget af stof- og alkoholmisbrug, hvorfor det er nemt at blive indfanget i misbrug igen. De tidligere hjemløse vurderer selv, at deres chancer for at fastholde boligen øges, hvis de ikke har et misbrug. De socialt belastede miljøer udgør dermed en risikofaktor i forhold til at miste boligen. En vigtig faktor for fastholdelse af boligen bliver, at kommunen anviser en bolig i et miljø, som ikke er præget af alkohol- og stofmisbrug. Her kan kommunernes ret til at anvise socialt udsatte borgere være en meget vigtig indsatsform i forhold til boligbehovet hos de tidligere hjemløse.

FAMILIE OG NETVÆRK

En anden væsentlig faktor for at fastholde boligen er relationen til familie og netværk. Et problem er imidlertid at mange af de tidligere hjemløse ofte ikke har god kontakt til familie og ofte heller ikke har et stort netværk, derfor føler de sig ofte ensomme i deres lejlighed – især i den første tid i boligen. De tidligere hjemløses ensomhed udgør en risikofaktor, da følelsen af ensomhed ofte bliver ledsaget af en fristelse til alkohol- og/eller stofmisbrug. Det er derfor vigtigt, at venner og familie støtter dem i hverdagen ved eksempelvis jævnligt at have aftaler og på den måde fylde hverdagen ud. Endelig giver det en tryghed for de tidligere hjemløse at vide, at de har nogen i svære tider.

SAMVÆR MED BØRNENE I EGEN BOLIG

Mange af de tidligere hjemløse har børn, og mange har i hjemløseperioden kun haft sporadisk kontakt til børnene. Relationen til og samværet med børnene spiller en helt særlig rolle. Det er vigtigt for de tidligere hjemløse at fastholde boligen for at bevare retten til samvær med børne-

ne. Samtidig er det af helt særlig betydning for dem at have besøg af børnene i deres egen bolig og ikke et andet sted.

AKTIVITETER I HVERDAGEN

En fjerde vigtig faktor er at fylde hverdagen ud med forskellige typer af aktiviteter. Mange har en fast rutine med at hente medicin, handle og besøge et herberg eller en varmestue for at få et måltid. En søgen tilbage til hjemløsemiljøet er karakteristisk for de tidligere hjemløse, og en del peger på, at de gerne vil have et nyt netværk, men har svært ved at komme ud og møde nye mennesker. Analysen viser, at Organisationen Om-bold – Gedefodbold for Hjemløse og Udsatte kan bidrage til etablering af et socialt netværk med mennesker, som står i samme situation som de tidligere hjemløse selv, og som derfor forstår dem og de udfordringer, de oplever i hverdagen. Samtidig deltager de i et socialpædagogisk forløb, hvor der er et team af fagpersoner, som støtter dem og hjælper dem i forskellige sammenhænge.

De forskellige aktiviteter skaber rammer og struktur for de tidligere hjemløses hverdag, hvilket er med til at skabe tryghed og stabilitet.

ADMINISTRATION AF ØKONOMI

En femte og meget vigtig faktor for at kunne fastholde egen bolig er administration af økonomi. Størstedelen af de tidligere hjemløse (12 ud af 15) har givet kommunen tilladelse til at administrere deres økonomi, og de fleste peger på denne ordning som en af de vigtigste faktorer. Det giver en ro og tryghed at vide, at de faste boligudgifter bliver betalt, uanset hvad der sker. Det bidrager til at gøre det muligt at rette fokus på andre områder i forhold til at fastholde et liv uden for hjemløshed.

DEN SOCIALE BOSTØTTEINDSATS

For mange tidligere hjemløse kan det være en stor omvæltning at komme i egen bolig. Mange oplever, at det er af altafgørende betydning, at de har en fast tilknyttet bostøttemedarbejder, som kan hjælpe dem med hverdagens udfordringer. Da gruppen af tidligere hjemløse består af en bred gruppe mennesker med mange forskellige problemer og behov, er det meget forskelligt, hvilken type støtte de har behov for. Det er forskelligt, om der er tale om en permanent støtte eller en støtte, som gives for en periode. Og det er forskelligt, hvad de tidligere hjemløse har behov for støtte til. Nogle behov går igen, bl.a. aftale om fast huslejebetaling, mu-

lighed for bostøtte til at håndtere gæld, åbne, læse og forstå breve, betale regninger, kontakte kommunen (herunder at blive ledsaget til møder med fx myndighedspersoner) samt orientere sig i det offentlige system.

Følgende elementer er særligt betydningsfulde i den sociale bostøtteindsats i forhold til, at overgangen til egen bolig lykkes:

I bostøtten skal der for det første indgå hjælp til at gennemgå og overskue post og økonomi, herunder eventuel gæld.

Et andet vigtigt element i den sociale bostøtteindsats er at bostøttemedarbejderen er ansvarlig for den øvrige kontakt til kommunen og fungerer som mellemlid mellem kommunens sagsbehandlere og den tidligere hjemløse. Kontakten kan både bestå i at ringe til og/eller ledsage den tidligere hjemløse til møder i kommunen samt bistå med at orientere sig i det kommunale system.

Et tredje vigtigt element i indsatsen er at støtte den tidligere hjemløse med at få skabt struktur i hverdagen. Det kan indebære at få hjælp til at udvikle eller generhverve boevnen. Struktur i hverdagen er vigtig, da den bidrager til en oplevelse af tryghed og stabilitet i egen bolig. Samtidig er det en måde at håndtere den risikobetonede ensomhed på, da strukturen bidrager til at fylde hverdagen ud på en meningsfuld måde.

I tråd med det tredje element er et fjerde vigtigt element i indsatsen at hjælpe de tidligere hjemløse til at holde fokus og få gjort de ting, som de har planlagt.

Et femte og meget betydningsfuldt element i den sociale bostøtteindsats er, at den fungerer som en social livline. Mange af de tidligere hjemløse føler sig ensomme og oplever derfor en tryghed ved at have en person, som de altid kan tage kontakt til, eller som de ved, kommer hjem til dem inden for en vis periode. I nogle tilfælde vil bostøtteindsatsen kunne forebygge problemer hos den tidligere hjemløse, da bostøttemedarbejderen vil kunne opdage eventuelle problemer i tide og dermed forebygge, at den tidligere hjemløse mister sin bolig.

UDFORDRINGER FORBUNDET MED LIVET I EGEN BOLIG

Der er en række udfordringer forbundet med livet i egen bolig, som udgør særligt væsentlige risikofaktorer i forhold til at fastholde boligen.

En central risikofaktor for de tidligere hjemløse er deres dårlige økonomi. Langt størstedelen af de tidligere hjemløse er på kontanthjælp eller førtidspension, og ofte bruger de størstedelen af deres ydelse på

faste boligudgifter. Den knappe økonomi betyder, at der ikke er mange penge til at etablere sig for. Desuden er det svært at klare uforudsete udgifter, og ofte bliver den i forvejen dårlige økonomi belastet af gæld.

En anden risikofaktor er ensomheden. Ofte har de tidligere hjemløse opgivet deres gamle sociale netværk på grund af misbrug. Og ofte har de svært ved at opsøge nye netværk uden for misbrugsmiljøet/hjemløsemiljøet.

En tredje risikofaktor er, i forlængelse af dette, at den tidligere hjemløse fortid bliver ved med at "banke på". Det kommer konkret til udtryk ved, at de tidligere hjemløse kan få besøg på deres bopæl af personer fra det gamle netværk fra misbrugs-/hjemløsetiden. Det kan skabe problemer på to måder: Dels bliver den tidligere hjemløse fristet af misbrug, dels kan sådanne besøg være larmende, og støjende gæster kan skabe en reel risiko for at blive sat ud af boligen.

En fjerde risikofaktor er misbrug. Mange af de tidligere hjemløse har været igennem flere omgange med behandling for misbrug. Imidlertid fremgår det af analysen, at de forbinder en stabil boligsituation med at være ude af misbrug, hvorfor det bliver vigtigt for dem at holde sig ude af dette. En måde at undgå fristelsen til misbrug på er at undgå ensomhed og at få skabt struktur i hverdagen eksempelvis ved at få den fyldt ud med forskellige aktiviteter.

En femte og sidste risikofaktor er kontakten til kommunen. Ofte har den tidligere hjemløse ikke megen personlig kontakt med kommunen, hvorfor bostøttemedarbejderen agerer mellemlid. Det er derfor af meget stor betydning, at bostøttemedarbejderen er en person, som kan orientere sig i det offentlige system og sikre, at de tidligere hjemløse dels efterlever de krav, der bliver stillet til dem, og dels får mulighed for at drage nytte af de tilbud, som findes.

PERSPEKTIVER TIL UDVIKLING I INDSATSEN TIL HJEMLØSE

Dette afsnit gennemgår elementer i den sociale indsats over for de tidligere hjemløse, hvor der fremadrettet er mulighed for udvikling i indsatsen.

Udenlandske effektstudier peger på, at tidligere hjemløse kan komme ud af hjemløshed og fastholde en tilværelse i egen bolig med en

individuelt tilpasset boligløsning og social støtte (Nelson & Aubry, 2007; Tsemberis m.fl., 2004). Internationale erfaringer viser, at også tidligere hjemløse med forholdsvis komplekse problemer kan bo i eget hjem, når individuel bostøtte integreres tilstrækkeligt med en øvrig behandlingsmæssig indsats i forhold til psykisk sygdom, misbrug og øvrige sociale problemstillinger. Tilgangen ”Housing First” bliver i særlig grad fremhævet. Denne tilgang fastholder vigtigheden af tidligt i et indsatsforløb at skabe en stabilisering af personens boligsituation både i form af en tilpasset boligløsning og af den individuelle sociale støtte, der muliggør, at personen kan opretholde en tilværelse i en bolig (Atherton & McNaughton Nicholls, 2008).

Overordnet understøtter denne undersøgelses resultater ”Housing First”-tilgangen, da de tidligere hjemløse i flere henseender peger på egen bolig som et meget vigtigt element for at komme ud af hjemløshed. For det første giver egen bolig selvbestemmelse i eget liv kontra det at opholde sig på fx et herberg, hvor der er regler og rutiner, som de hjemløse skal følge. For det andet kan det sociale miljø på eksempelvis herberget udgøre en risikofaktor for de hjemløse. Af denne grund kan det for nogle være vigtigt at komme i egen bolig så tidligt som muligt, dog med den rette sociale bostøtteindsats. For det tredje er egen bolig et meget vigtigt element i samværet med børnene. Flere betoner vigtigheden af at have børnene på besøg i eget hjem (se kapitel 4 om, hvilke faktorer der er vigtige for fastholdelsen af bolig).

Det er nødvendigt med den rette bostøtteindsats, hvis de tidligere hjemløse skal fastholde egen bolig, og der er tegn på, at metoderne Critical Time Intervention (CTI)² og Case Management (CM)³ er blevet anvendt til interviewpersonerne. Blandt andet gives der praktisk støtte i boligen samt støtte til kontakt til relevante sagsbehandlere, behandlere m.m. Assertive Community Treatment (ACT)⁴ kan være en hensigtsmæssig metode at arbejde med fremadrettet, da flere af de tidligere hjem-

2. ”Critical Time Intervention” er en tidsbegrænset case management-indsats, der kan støtte den tidligere hjemløse i den kritiske fase ved overgangen fra ophold på herberg til egen bolig.

3. ”Case Management”-indsatsen består i, at den tidligere hjemløse tildeles en case manager, der har til opgave at holde løbende kontakt med den tidligere hjemløse og sikre kontakten til relevante behandlingenheder, som den tidligere hjemløse har behov for at komme i kontakt med.

4. ”Assertive Community Treatment” er en metode, hvor indsatsen består i at sammensatte teams, der kommer ud til de tidligere hjemløse efter behov. Man lægger vægt på, at indsatssteamet omfatter medarbejdere med forskellige kompetencer, fx psykiatere, psykologer, sygeplejersker, misbrugs konsulenter og beskæftigelses konsulenter.

løse har psykiatriske problemer, hvorfor det kan være nødvendigt, at en fagperson med specifikke kompetencer, som eksempelvis en psykiater, kan udføre dele af den almindelige bostøtteindsats, fx i forhold til at få sat struktur på hverdagen samt yde hjælp til at holde fokus og få tingene gjort i hverdagen og endelig agere social livline (se kapitel 5 om den sociale bostøtteindsats).

KOORDINERING MELLEM HERBERG OG KOMMUNE

I overgangen fra herberg til egen bolig vil det være hensigtsmæssigt, at herberget forbereder den hjemløses overgang til egen bolig. Der er en række af sociale indsatser, som kan hjælpe den tidligere hjemløse til at få overgangen til at lykkes. Herberget kan støtte den enkelte i at søge en bolig, og når denne har fået en bolig, kan kommunen tilbyde en social bostøtteindsats. Derudover vil det være hensigtsmæssigt at sætte bostøtteindsatsen i gang, mens den hjemløse stadig opholder sig på herberget for at sikre, at denne får en god og glidende overgang til egen bolig med netop den individuelle støtte, der er behov for. Den individuelle støtte kan bestå af administration af økonomi, rengøringshjælp og etableringshjælp, men det kan også være i forhold til at igangsætte et behandlingsforløb i forbindelse med misbrug eller psykisk sygdom.

Endelig er det vigtigt, at herberget koordinerer med den kommunale boliganvisning. Det kan fx være vigtigt for nogle hjemløse, at opholdet på herberget ikke bliver for langvarigt, da det typisk er et miljø præget af misbrug, hvilket kan udgøre en risiko for den hjemløse. Af denne grund vil det være hensigtsmæssigt, at nogle hjemløse får en bolig så tidligt som muligt. For andre hjemløse vil det være bedre at have mulighed for at aftale et længere ophold på herberget, da tidligere undersøgelser har vist, at nogle hjemløse har behov for den tryghed, herberget giver (Lindstad, 2008). Desuden bør personalet på herberget tale med den enkelte om, hvilke boligområder han/hun tror, det vil være muligt at fastholde en bolig i, og omvendt om der er boligområder, hvor han/hun ikke tror, det vil være muligt at fastholde en bolig. Herefter vil det være hensigtsmæssigt, at den kommunale boliganvisning forsøger at imødekomme den enkeltes ønsker i forhold til, hvilke boligområder han/hun ikke ønsker at bo i, da bestemte boligområder kan være særligt risikobetonede. I denne sammenhæng er der fortsat et betydeligt potentiale i muligheden for at anvise ledige almene boliger til socialt udsatte grupper gennem den kommunale boliganvisning. Via denne ordning stilles

mindst hver fjerde af de almene ledige boliger til rådighed for socialt udsatte (Almenboligloven § 59 og § 60). I denne sammenhæng må vigtigheden af at kombinere boligsocialanvisning med social bostøtte understreges.

KOORDINERING MELLEM PSYKIATRI/KRIMINALFORSORGEN OG KOMMUNE

Der bør ligeledes sættes fokus på en tidlig indsats i forhold til de hjemløse, som enten er i behandling eller i fængsel, og som står foran at blive udskrevet eller løsladt. Flere tidligere hjemløse har prøvet at blive udskrevet/løsladt til en situation uden hverken bolig eller bostøtte. I en sådan situation vurderer de tidligere hjemløse selv, at de har høj risiko for ikke at komme ud af hjemløshedssituationen. Inden udskrivning/løsladelse bør der både findes en bolig og iværksættes en kommunal bostøtteindsats for at sikre, at den enkelte får en glidende overgang til egen bolig med individuelt tilpasset støtte.

FOKUS PÅ EN SOCIAL NETVÆRKS- OG/ELLER AKTIVITETSINDSATS

Det fremgår af undersøgelsens resultater, at de tidligere hjemløse ofte har mistet forbindelse til deres tidligere netværk, og at de ofte har svært ved at komme ud og møde nye mennesker. Samtidig fremgår det, at netværk er vigtigt i forbindelse med fastholdelse af boligen, og at ensomheden udgør en risikofaktor. Disse fund tyder på, at der i den sociale bostøtteindsats bør være fokus på at give de tidligere hjemløse redskaber til at takle ensomheden fx i form af at få struktur på hverdagen men det kan også være i form af at (gen)etablere sociale relationer. Dette kan foregå ved, at den tidligere hjemløse deltager i forskellige relevante aktiviteter som fx boligsociale aktiviteter i boligområdet, hvor den sociale bostøttemedarbejder følger med de første gange.

FOKUS PÅ EN TIDLIG BOSTØTTEINDSATS FOR DE HJEMLØSE

Flere af interviewpersonerne har oplevet, at de først efter et stykke tid i egen bolig har fået tilbud om bostøtte. Enkelte har oplevet, at der gik et år, inden de fik bostøtte. Andre har oplevet at blive udskrevet fra behandling eller løsladt fra fængsel uden at have fået tilbud om bostøtte.

En tidlig indsats i overgangen til egen bolig er vigtig for den tidligere hjemløse, fordi det skaber tryghed og kontinuitet, idet bostøttemedarbejderen vil kunne hjælpe med at planlægge indflytning og ordne praktiske ting inden indflytning. Samtidig vil bostøttemedarbejderen kunne tale med den enkelte om, hvilke typer af offentlig støtte vedkommende har behov for for at kunne klare sig i egen bolig, og herefter hjælpe med at ansøge om denne hjælp fra det offentlige. Den offentlige støtte, som kunne komme på tale, er eksempelvis etableringshjælp, rengøringshjælp samt administration af økonomi. Undersøgelsen viser at særligt indsatsen om administration af økonomi er vigtig, da de tidligere hjemløse ofte har en meget belastet økonomi. Desuden vil bostøttemedarbejderen og den tidligere hjemløse drøfte, om der er brug for anden hjælp eksempelvis i form af misbrugsbehandling eller psykiatrisk behandling.

FOKUS PÅ KONTAKTEN TIL MYNDIGHEDER

Endelig viser resultaterne, at de tidligere hjemløse generelt finder kontakten til de kommunale myndigheder svær og udfordrende. Fx er det en stor opgave for dem at ringe eller komme til et personligt møde hos kommunen. De har derfor behov for en bostøttemedarbejder, som kan tage kontakten til de kommunale myndigheder. Bostøttemedarbejderen skal samtidig kunne orientere sig i det offentlige system og sikre, at den tidligere hjemløse dels efterlever de krav, der bliver stillet til ham/hende, og dels får mulighed for at drage nytte af de tilbud, som findes.

RAPPORTENS OPBYGNING

Rapportens kapitel 2 beskriver en analytisk optik og indeholder dels en litteraturgennemgang og dels en fremstilling af forskellige begreber, som de anvendes i rapporten, herunder en definition af ”hjemløshed” og begrebet ”social bostøtte”. Endelig fremlægges rapportens undersøgelsesdesign, bl.a. med en beskrivelse af gruppen af interviewpersoner. Kapitel 3 præsenterer, hvilke veje de hjemløse selv oplever, der er ud af hjemløshed. Fokus er på, hvad der er af særlig betydning, og hvilke risici der er i overgangen fra hjemløs på fx herberg til egen bolig. Kapitel 4 retter fokus mod de forhold, som de hjemløse selv oplever som særligt vigtige for, at de på længere sigt kan fastholde livet i egen bolig. Kapitel 5 fokuserer på, hvilke elementer i den sociale bostøtteindsats de tidligere

hjemløse oplever som særligt vigtige for at overgangen til egen bolig lykkes. Kapitel 6 peger på de udfordringer, der er forbundet med, at de tidligere hjemløses overgang til egen bolig skal lykkes. Udfordringerne skal opfattes som risikofaktorer, der skal håndteres.

ANALYTISK OPTIK

LITTERATURGENNEMGANG

Igennem de senere år er der kommet øget fokus på, hvilke sociale indsatser der virker for tidligere hjemløse. I den internationale forskningslitteratur er der en omfattende dokumentation af effekten af forskellige bostøttemetoder (se fx Nelson & Aubry, 2007; Coldwell & Bendner, 2007; Tsemberis m.fl., 2004). Det gælder især bostøttemetoderne Critical Time Intervention (CTI), Case Management (CM) og Assertive Community Treatment (ACT). I den nationale hjemløsestrategi i Danmark afprøver en række kommuner nogle disse metoder i en dansk sammenhæng, og der foretages en måling af, om de personer, der modtager indsatserne, kommer i egen bolig og fastholder denne bolig.

Fælles for bostøttemetoderne er, at den hjemløse tilbydes en individuelt tilpasset social indsats i en kortere eller længerevarende periode. Indsatsen kan eksempelvis gives ved overgang fra ophold på herberg til egen bolig og som længerevarende forløb i egen bolig. Bostøtteindsatserne rummer både fokus på at give praktisk og social støtte i hverdagen og hjælp til at skabe og holde kontakt til andre sociale indsatser, som personen har behov for, som fx den kommunale sagsbehandler. Meto-

derne tager udgangspunkt i den enkeltes behov for støtte, og støtten gives i personens nærmiljø herunder i egen bolig. Kendetegnende er samtidig, at de såkaldte ”styrkebaserede” tilgange lægger vægt på at fokusere på at styrke den enkeltes kompetencer og ressourcer i forhold til centrale livsfunktioner og aspekter af livet, frem for primært at fokusere på den enkeltes svagheder og problemer.

Litteraturen om individuelle støtteindsatser på hjemløseområdet fremhæver ’Housing First’-tilgangen, der betoner vigtigheden af tidligt i et indsatsforløb at skabe en stabilisering af personens boligsituation både i form af en tilpasset boligløsning og af den individuelle sociale støtte, der muliggør, at personen kan opretholde en tilværelse i en bolig (egen bolig, botilbud, skæv bolig⁵ osv.) (se fx Atherton & McNaughton Nicholls, 2008). Andre tilgange har i stedet betonet, at personer skal være klar til at bo i egen bolig, før en boligløsning etableres. Sådanne tilgange benævnes i forskningslitteraturen som trappetrinstilgangen eller ”Housing Ready”-tilgangen. Litteraturen peger på, at sådanne trappetrinstilgange utilsigtet medvirker til at fastholde personer i en ustabil bolig- og livssituation (Sahlin, 2005).

I ”Housing First”-tilgangen ligger endvidere et skift væk fra midlertidige og akutte indsatser for hjemløse til mere langvarige indsatser, orienteret mod at få personer ud af hjemløshed. ”Housing First”-indsatserne har også et betydeligt forebyggende element i forhold til risikoen for hjemløshed, da bostøttemetoderne samtidig må antages at forebygge, at socialt udsatte mister boligen fx ved udsættelse.

Udenlandske effektstudier peger på, at ca. 80-85 pct. af tidligere hjemløse kan komme ud af hjemløshed og fastholde en tilværelse i en bolig med en individuelt tilpasset boligløsning og social støtte (Nelson & Aubry, 2007; Coldwell & Bendner, 2007; Tsemberis 2004). Indsatsgrupperne har som oftest været hjemløse med komplekse støttebehov, navnlig personer med sindslidelse eller misbrug og sindslidende med misbrug. Undersøgelserne peger på, at langt de fleste kan bo i egen bolig (med bostøtte), men der er også en gruppe, som har brug for specialiserede botilbud. Her er særligt en grænseflade til de psykiatriske indsatser, både hvad angår botilbud og bostøtte.

⁵ Skæve boliger er et boligtilbud til personer, som har svært ved at indpasse sig eller ikke magter at leve i et almindeligt boligmiljø. En borger bliver indstillet til en skæv bolig via sin sagsbehandler.

Tidligere danske undersøgelser har belyst livssituationen for tidligere hjemløse. Blandt andet i undersøgelsen *Hjemløs i egen bolig. Hverdagslivet for tidligere hjemløse* (Lindstad, 2008) er der foretaget en kvalitativ analyse af tidligere herbergsbrugeres hverdagsliv efter overgang til egen bolig. Undersøgelsen peger bl.a. på, at bostøtte til en vis grad kompenserer for manglende bokompetencer, men at der også er hjemløse, der har vanskeligere ved at klare sig selv, når de flytter i egen bolig, end når de bor på herberget. Ingen af de nævnte undersøgelser går dog i dybden med indholdet og karakteren af den sociale bostøtte.

Endelig peger resultater fra den nationale hjemløsetælling ”Hjemløshed i Danmark 2009. National Kortlægning” på fremadrettede indsatsområder. Blandt andet viser undersøgelsen, at størstedelen (78 pct.) af de hjemløse er mænd, og at størstedelen af de mænd, som er hjemløse, er unge eller midaldrende mænd, hvor 23 pct. er unge mellem 18 og 29 år, og 53 pct. er mellem 30 og 49 år. Desuden viser kortlægningen, at der er stor cirkulation af personer, som kommer ind og ud af hjemløshed. Dermed er der en betydelig nytilgang til gruppen. Endelig viser kortlægningen, at 70 pct. af de hjemløse har et misbrug af alkohol, narkotika, hash eller medicin. Desuden kommer det frem, at 37 pct. har en psykisk sygdom, og 25 pct. er psykisk syge misbrugere. Og for størstedelen af de hjemløses vedkommende er de væsentligste årsager til hjemløshed misbrug og psykisk sygdom. Dog er økonomiske problemer, udsættelse af bolig og samlivsfølelse ligeledes væsentlige årsager til hjemløshed. Endelig viser kortlægningen, at kun cirka halvdelen af de personer, der har psykisk lidelser og problemer med stofmisbrug, modtager henholdsvis psykiatrisk behandling og misbrugsbehandling. Og kun 27 pct. modtager en form for bostøtte, har støtte-kontaktperson eller lignende, mens 31 pct. angives at være skrevet op til en bolig eller botilbud. Rapporten vurderer på denne baggrund, at der et betydeligt potentiale for forbedring af disse typer af støtte (Benjaminsen, 2009).

BEGREBSAFKLARING

I det følgende defineres en række nøglebegreber, som bliver brugt i rapporten.

HJEMLØS

For at kunne undersøge, hvad tidligere hjemløse selv vurderer som betydningsfuldt i overgangen fra hjemløshed til egen bolig, kræver det en definition af begrebet hjemløshed. Definitionen er relevant, da undersøgelsens interviewpersoner i en periode har været hjemløse.

I undersøgelsen vil forståelsen af begrebet hjemløs læne sig op ad den definition, som er anvendt i SFI's nationale kortlægning fra 2009, som tager udgangspunkt i den europæiske klassifikation for hjemløshed og boligmæssig eksklusion, ETHOS-klassifikationen⁶, der er udarbejdet af FEANTSA⁷, men tilpasset danske forhold. Følgende begrebslige definition anvendes i rapporten:

Som hjemløse regnes personer, som ikke disponerer over egen (ejet eller lejet) bolig eller værelse, men som er henvist til midlertidige boalternativer, eller som bor midlertidigt og uden kontrakt hos slægtninge, venner eller bekendte. Som hjemløse regnes også personer uden et opholdssted den kommende nat (Benjaminsen, 2009).

Desuden regnes personer som hjemløse, hvis de befinder sig under kriminalforsorgen, psykiatriske hospitaler og behandlingsinstitutioner for stofmisbrugere eller lignende tilbud, hvis der er tale om personer, der efter løsladelse eller udskrivning ikke har en bolig til rådighed.

I denne forståelsesramme ses gruppen af hjemløse i en boligmæssig sammenhæng. Dette betyder dog ikke, at boligmæssige forhold udgør de væsentligste årsager til hjemløshed. Årsagerne til hjemløshed skal forstås i et komplekst samspil mellem strukturelle forhold som fx eksklusion fra arbejdsmarkedet og boligmarkedet samt individuelle forhold som fx misbrug og psykisk sygdom, der gør individet særligt sårbart i forhold til at opnå og fastholde en bolig. Endvidere betyder en boligmæssig definition heller ikke, at hjemløsheden udelukkende kan afhjælpes gennem boligmæssige indsatser. For at en person kan opnå en stabil bolig- og livssituation, kræver det både en boligløsning, den fornødne

⁶ ETHOS-klassifikationen er en europæisk typologi over hjemløshed og boligmæssig eksklusion.

⁷ FEANTSA, er en europæisk paraplyorganisation for ca. 100 europæiske organisationer, som arbejder med at forebygge og afhjælpe hjemløshed.

sociale støtte, en behandlingsmæssig indsats og en tilstrækkelig koordination mellem disse indsatser.

FUNKTIONELT HJEMPLØS

Man taler også om ”funktionelt hjemløse”, som også regnes for hjemløse. Det er personer, som sover på gaden eller benytter herberger, forsorgshjem, natvarmestuer o.l., men som har egen bolig, som de ikke kan benytte på grund af sociale eller psykiske problemer.

EGEN BOLIG

Egen bolig er en permanent bolig, der kan være omfattet af en lejekontrakt, således at lejer og ingen anden kan bestemme varigheden af opholdet i boligen, forudsat at gældende regler overholdes. Der kan eventuelt være tilknyttet udgående støttefunktioner i form af boligrådgivere eller støttekontaktpersoner (SKP’ere).

SOCIAL BOSTØTTE

Igennem interviewene kommer det frem, at kommunerne tilbyder social bostøtte med baggrund i forskellige paragraffer. Herunder gennemgås de forskellige former for bostøtte som interviewpersonerne er blevet tildelt, og de dertilhørende paragraffer i serviceloven.

Bostøtte er ofte et tilbud, som gives efter servicelovens § 85, og støtten kan tildeles, hvis en person har brug for praktisk og social støtte efter tildeling af bolig.

Derudover anvendes servicelovens § 99, som er et tilbud om en støttekontaktperson (SKP), som kommunerne ofte anvender til borgere med psykisk lidelse, stofmisbrugere og hjemløse.

Servicelovens § 79 bliver i nogle tilfælde anvendt i forbindelse med tilbud om sociale viceværter. Sociale viceværter er en bostøtteordning, som tilbyder den tidligere hjemløse i egen bolig støtte til økonomisk gennemgang og budgetplanlægning, støtte med post samt støtte i kontakten til kommunen.

Endelig kan kommunerne tilbyde servicelovens § 110, som er tilbud om efterværn. Denne paragraf kan ligeledes bruges som tilbud om bostøtte til de tidligere hjemløse, da efterværn også udgør en bostøtte.

Disse forskellige typer social bostøtte vil i undersøgelsen blive fremlagt under fællesbetegnelsen ”bostøtte”, og medarbejderen vil blive betegnet bostøttemedarbejderen.

FRIVILLIGE TILTAG

Dette afsnit præsenterer to frivillige tiltag, som præsenteres i undersøgelsen i kraft af, at nogle af interviewpersonerne har tilknytning hertil. De frivillige tiltag har i forskellig grad fokus på at hjælpe tidligere hjemløse med overgangen til egen bolig.

Organisationen Ombold – Gedefodbold for Hjemløse og Udsatte (www.ombold.dk) er en selvejende institution med base i København, som arbejder landsdækkende med gedefodbold, og som har eksisteret siden 2003. Sideløbende med gedefodbolden tilbyder organisationen de brugere, der har de bedste fodboldfærdigheder, en plads på hjemløse-landsholdet. Således udtages hvert år 10-12 nye spillere til hjemløse-landsholdet, som samtidigt er et ca. 10-måneders socialpædagogisk gruppeforløb, hvor intentionen er at skabe varig forandring og et bedre liv for brugerne. Hjemløse-landsholdet er et socialpædagogisk idrætstilbud, der henvender sig til socialt udsatte, misbrugere og hjemløse. Tilbuddet har tilknyttet en socialpædagog, som også er fungerende landstræner. Derudover er der tilknyttet en socialrådgiver, som bl.a. støtter deltagerne i forhold til kontakten til kommunens sagsbehandlere samt rådgiver og vejleder i forhold til økonomi. Endelig har organisationen ansat en psykolog, fundraising/pressemedarbejder og en projektleder. Dermed er der et team af fagpersoner, som kan støtte de tidligere hjemløse i overgangen til egen bolig.

Flere af undersøgelsens interviewpersoner har desuden en relation til organisationen SAND (www.sandudvalg.dk), som er en interesseorganisation for hjemløse og tidligere hjemløse. Enkelte af de interviewede arbejder som frivillige for organisationen, hvor de eksempelvis støtter andre hjemløse og tidligere hjemløse med at komme ud af hjemløshed, og enkelte fortæller, at de har fået en form for vejledning fra organisationen i overgangen fra hjemløshed til egen bolig.

Organisationen SAND er etableret med det formål at afskaffe hjemløshed eller forbedre forholdene for hjemløse. SAND varetager de hjemløses interesser ved bl.a. at deltage i den offentlige debat og medvirke til at oprette brugerråd i de forskellige boformer

UNDERSØGELSESDSIGN

Dette afsnit beskriver undersøgelsens design, dvs. gennemgår dens metode og udvælgelsen af interviewpersoner. Herefter følger en beskrivelse af gruppen af interviewede tidligere hjemløse.

METODE

Interviewene er gennemført i april og maj 2011. Datamaterialet består af kvalitative interview med 15 interviewpersoner af typisk en halv til en times varighed. Undersøgelsens fokus er at belyse de tidligere hjemløses oplevelser af, hvad der har fungeret godt for dem i overgangen til egen bolig.

Kommunale bostøttemedarbejdere i Københavns Kommune og Odense Kommune har formidlet kontakt til de tidligere hjemløse, som er blevet interviewet. Fremgangsmåden kan være problematisk, idet de kommunale medarbejdere kan have udvalgt de mest ressourcestærke til at deltage i undersøgelsen. Imidlertid var fremgangsmåden nødvendig for at finde interviewpersoner som passede til udvælgelseskriterierne (se afsnit om udvælgelse af interviewpersoner).

Derudover har bostøttemedarbejdere hos organisationen Om-bold – Gedefodbold for Hjemløse og Udsatte formidlet kontakt til tidligere hjemløse. Disse interviewpersoner er hovedsagligt interviewpersoner, som bor i Københavns Kommune.

Interviewene har overvejende fundet sted i de tidligere hjemløses eget hjem, mens nogle har fundet sted i lokaler, der hører til tilbud til tidligere hjemløse.

Interviewene er gennemført ud fra en tematiseret åben interviewguide, hvor der er blevet stillet spørgsmål om:

- Boligen
- Overgangen til egen bolig
- Den sociale støtte i den første tid i bolig og efter minimum et halvt år
- Sociale relationer
- Aktiviteter i hverdagen
- Beskæftigelse
- Økonomi.

Fra tidligere SFI-undersøgelser (Benjaminsen, 2009) er der erfaring med, at gruppen af hjemløse – også tidligere hjemløse – er svær at få til at deltage i undersøgelser. For at øge motivationen til at deltage er der udleveret et gavekort på 300 kr. til Netto per interview. Det har sandsynligvis medvirket til, at samtlige på forhånd aftalte interview er blevet gennemført.

Interviewene er blevet fuldtransskriberet og efterfølgende kodet og tekstanalyseret i det kvalitative databehandlingsprogram Nvivo.

Med undersøgelsens kvalitative tilgang vil der ikke blive givet et generelt billede af, hvad der er betydningsfuldt i overgangen til egen bolig for tidligere hjemløse. Derimod vil der blive givet et nuanceret og dybdegående billede af, hvilke forhold de tidligere hjemløse selv oplever som særligt betydningsfulde for, at overgangen til egen bolig lykkes. Interviewene med de tidligere hjemløse kan dermed ikke betragtes som repræsentative for målgruppen, men de kan betragtes som fyldestgørende fortællinger om, hvad de tidligere hjemløse, som en bred gruppe, oplever som særligt betydningsfuldt i forhold til at komme i og fastholde egen bolig.

I rapporten er de tidligere hjemløse samt deres bostøttemedarbejdere anonyme. Interviewpersonerne vil blive benævnt ”tidligere hjemløse”, da de på undersøgelsens tidspunkt ikke er hjemløse, men alle har en bolig. Når de tidligere hjemløse omtales i rapporten, refereres der ikke til den samlede gruppe, men kun til den gruppe af tidligere hjemløse, som er interviewet til undersøgelsen. De forskellige typer af bostøtte vil blive benævnt ”bostøtte” og den enkelte medarbejder som ”bostøttemedarbejder”. Dette er valgt for at sikre de tidligere hjemløse fuld anonymitet, da det i nogle tilfælde vil være muligt at genkende de enkelte ud fra beskrivelserne og typen af bostøtte.

Endelig har det igennem de 15 interview vist sig, at der anvendes mange forskellige typer af kommunal støtte, som har baggrund i forskellige paragraffer. Ud over den kommunale bostøtte gives der andre former for støtte til de tidligere hjemløse i egen bolig, og denne støtte kan bunde i andre paragraffer end de nævnte og i andre love end serviceloven. Blandt andet har flere af de tidligere hjemløse været i behandling for enten misbrug eller psykisk sygdom eller begge dele og har herigennem fået en støtte, som har hjulpet dem til at fastholde livet i egen bolig. Det kan være støtte fra en psykiater eller en misbrugskonsulent. Ud fra datagrundlaget er det ikke tydeligt i alle tilfælde, hvilken konkret type støtte

med tilhørende paragraf og lovgivning de tidligere hjemløse får. Det gælder fx i de tilfælde, hvor der er skabt kontakt til de tidligere hjemløse igennem organisationen Ombold – Gedefodbold for Hjemløse og Udsatte og ikke igennem kommunen.

UDVÆLGELSE AF INTERVIEWPERSONER

Der er anvendt følgende kriterier for udvælgelse af tidligere hjemløse til interview:

- Tidligere hjemløse, som efter en hjemløshedsperiode er kommet i egen bolig med bostøtte (enten bostøtte i henhold til § 85 eller efterværn i henhold til § 110).
- Tidligere hjemløse, der er i et igangværende forløb, og brugere, der har afsluttet et forløb (tidligere brugere – herunder brugere, der aktuelt er ved afslutningen af et bostøtteforløb).
- Tidligere hjemløse, som har erfaring med livet i egen bolig i en længere periode fx et år eller længere efter en hjemløshedsperiode, dvs. brugere, der stadig er eller tidligere har været i et længerevarende forløb. Således medtages ikke brugere, som befinder sig i en akut overgangsfase.
- Både tidligere hjemløse i egen selvstændig bolig (fx almen bolig) eller i permanente særboliger indgår i målgruppen.
- Tidligere hjemløse, som er i stand til at kunne gennemføre et kvalitativt interview af op til en times varighed.

Det viste sig imidlertid ikke at være muligt at få kontakt til 15 interviewpersoner, som alle passede til samtlige kriterier inden for projektets korte tidsramme.

For det første oplevede de kommunale medarbejdere, at det var svært at finde tidligere hjemløse, som opfyldte kriterierne. For det andet var der en del tidligere hjemløse, som opfyldte kriterierne, men ikke ønskede at deltage. Af denne grund blev der etableret kontakt til organisationen Ombold – Gedefodbold for Hjemløse og Udsatte, som ud over fodboldtræning også yder bostøtte til tidligere hjemløse. På den måde blev der skabt kontakt til yderligere fem tidligere hjemløse, som for de flestes vedkommende bor i Københavns Kommune. Dette valg betød imidlertid, at kriteriet om at være kommet i bolig med bostøtte enten efter § 85 eller § 110 ikke i alle tilfælde blev opfyldt. De tidligere hjemlø-

se, der hjælpes af Ombold-organisationen, får en bred type af bostøtte fra organisationen, som på mange områder ligner den kommunale ordning, dog med den forskel at der i dette tilbud indgår fodboldtræning, som også er et socialt tilbud. Brugen af interviewpersoner fra dette tilbud bidrager med en ekstra dimension i analysen af overgangen til egen bolig, da tilbuddet udover at være et tilbud om bostøtte også rummer et socialt aktivitetstilbud.

Derudover medtages en gruppe af tidligere hjemløse, som modtager et tilbud om "sociale viceværter" under servicelovens § 79. Sociale viceværter er ligeledes en bostøtteordning som fx tilbyder gennemgang af økonomi, budgetplanlægning, støtte til at læse og håndtere post samt støtte i kontakten til kommunen.

Endvidere viste det sig under et interview, at en interviewperson bor i en udslusningsbolig. Denne person havde dog tre uger forinden boet i egen bolig med en bostøttemedarbejder. Interviewpersonens fortælling er medtaget i undersøgelsen, fordi den bidrager med viden om, hvorfor det ikke altid lykkes at fastholde egen bolig, og hvordan den sociale indsats kan tilrettelægges bedre med henblik på at undgå hjemløshed igen. I et andet tilfælde viste det sig, at interviewpersonen ikke havde været hjemløs, men funktionelt hjemløs, da personen i perioder ikke havde haft mulighed for at overnatte på sin bopælsadresse. Interviewpersonen er medtaget fordi vedkommende igennem en længere periode har modtaget kommunal bostøtte bl.a. med henblik på at forebygge hjemløshed. Endelig har otte af de interviewede boet i deres bolig mellem et halvt og et helt år, og tre har boet i boligen i over to år. Et halvt år giver imidlertid et udmærket erfaringsgrundlag, og det kan være en fordel, at overgangen til egen bolig ikke ligger langt tilbage i hukommelsen. I forhold til de interviewpersoner, som har boet i boligen i over to år, er deres beretninger også væsentlige, idet de stadig har behov for støtte, og de har ikke glemt, hvordan det var at flytte i egen bolig. Desuden kan disse personer bidrage til viden om, hvilke behov de tidligere hjemløse har efter en længere tid i egen bolig.

BESKRIVELSE AF MÅLGRUPPEN

Gruppen af tidligere hjemløse er en bred gruppe af mennesker, som oftest lever på kanten af det etablerede samfund. Der er ofte tale om mennesker med meget komplekse sociale, psykiske og psykiatriske problemer samt meget ofte misbrugsproblemer, som kan spille en afgørende

rolle for deres adfærd og levemåde. Samtidig har en del af de tidligere hjemløse en kriminel baggrund.

Kendetegnende for gruppen er, at det er en meget tung, behandlingskrævende gruppe i det sociale, somatiske og psykiatriske behandlingssystem. Samtidig er der tale om en gruppe af mennesker, som ofte dropper ud af behandling eller ikke får adgang til behandling. De cirkulerer ofte mellem behandlingstilbuddene, fordi de kan være svære at behandle bl.a. på grund af flere diagnoser (komorbiditet) (Hansen m.fl., 2007; Benjaminsen, 2009).

Målgruppens bredde er et centralt emne i forhold til tilrettelæggelsen af bostøtte til de tidligere hjemløse, da det er vigtigt, at der bliver givet en individuel støtte, som tilpasses den enkeltes behov. Gruppens bredde gør, at der er stor forskel på, hvilke behov de enkelte tidligere hjemløse har. Nogle har stort behov for bostøtte til hverdagens gøremål og vil fremadrettet have behov for en permanent bostøtte. Samtidig omfatter gruppen personer med psykisk sygdom, som måske kun har brug for en kortvarig intensiv bostøtte og fremover vil have behov for psykiatrisk behandling. Og endelig findes der også tidligere hjemløse, som i overgangen til egen bolig har behov for bostøtte, men som på sigt vil være i stand til at klare sig selv i egen bolig uden nogen form for social hjælp.

UNDERSØGELSENS DELTAGERE

For at afspejle målgruppen bedst muligt er der stor bredde blandt interviewpersonerne. Således består gruppen af interviewpersoner både af kvinder og mænd, med en overvægt af yngre midaldrende mænd (31-49 år). De interviewedes alder er mellem 20 og 56 år. Derudover er der interviewpersoner med anden etnicitet end dansk, personer med alkohol-/stofmisbrug, personer med psykisk sygdom samt personer med både misbrug og psykisk sygdom. Interviewpersonerne modtager enten pension eller kontanthjælp. Enkelte har tilknytning til arbejdsmarkedet i form af at være i jobtræning, i praktik eller lignende.

VEJE UD AF HJEMLØSHED

Dette kapitel beskriver, hvilke veje de tidligere hjemløse selv oplever, der er ud af hjemløshed. Det er forhold, som ifølge de tidligere hjemløse er af afgørende betydning for, at de første skridt på vej ud af hjemløshed lykkes. Fokus i dette kapitel vil derfor være på, hvad der er af særlig betydning og hvilke risici, der er i overgangen fra fx herberg til egen bolig.

KOMMUNAL STØTTE I OVERGANGEN TIL EGEN BOLIG

En del af de interviewede, som har opholdt sig på et herberg, fortæller, at personalet fra herberget har støttet dem i at skrive sig op til en lejebolig, mens andre har fået hjælp til at blive skrevet op til en bolig via akutlisten. Dette er en del af herbergets opgave og funktion, da et herberg er et midlertidigt botilbud, der principielt skal fungere som en sluse, hvorfra de hjemløse, afhængigt af deres funktionsniveau og ønsker, skal visiteres videre til en passende bolig. Dog fremgår det af enkelte interview, at de hjemløse for at få hjælp fra herberget selv skal være aktivt opsøgende. Det gælder til dels i forhold til at søge bolig, men også i forhold til at søge om forskellige typer af kommunal støtte i overgangen til egen bolig, fx etableringshjælp og bostøtte. Således beretter en interviewet fx:

På herberget får du bare lov til at være dig selv, hvis du ikke selv beder om hjælp. Man skal selv spørge om hjælp. Og så spørger de, om man vil have en støtteperson. Det ville jeg gerne, for jeg var nervøs for, om jeg kunne magte det at bo i egen lejlighed og det med regninger osv.

At de hjemløse selv skal være opsøgende i forhold til at få hjælp, kan have den konsekvens, at de hjemløse ikke altid får den støtte, som de har behov for i overgangsperioden fra herberg til egen bolig. Således er der eksempler på, at tidligere hjemløse har oplevet at blive overladt til sig selv, efter at de er blevet ”afleveret” med deres møbler i egen bolig. Enkelte beretter, at de ikke fik bostøtte fra kommunen, da de kom i egen bolig. Og enkelte andre beretter, at de først efter et år i egen bolig fik tilbud om bostøtte. Manglende bostøtte kan være meget problematisk for de tidligere hjemløse, som ofte har mange forhold, som de skal have orden på, når de kommer i egen bolig, for eksempel gæld der skal afbetales, uåbnet post og regninger, som skal betales m.m. Desuden har mange behov for støtte til at lære at bo i egen bolig igen. Denne boevne har mange enten glemt eller ikke tidligere haft.

Analysen viser at der er brug for en koordination mellem herberg og den kommunale myndighed om den enkelte hjemløses situation, således at den enkelte bliver hjulpet i overgangen til egen bolig med den type støtte, som denne har behov for fx etableringshjælp, flyttehjælp og bostøtte.

Endvidere fortæller de tidligere hjemløse, at overgangen fra fængsel til tilværelsen udenfor ofte kan være svær, da der ofte ikke er arrangeret bolig eller bostøtte efter løsladelsen. Den enkelte løsladte bliver overladt til sig selv. Interviewpersonerne efterlyser derfor, at kommunen tilrettelægger et overgangsforløb fra Kriminalforsorgen i form af sikring af bolig samt en form for bostøtte. Således beretter en interviewet:

Der gik nogle gange fire år, hvor jeg var ude, men jeg røg altid ind i fængsel igen. Hver gang jeg blev løsladt, blev jeg jo løsladt til ingenting, tilbage til det gamle og samme som tidligere.

I tråd med dette kommer det ligeledes frem, at de tidligere hjemløse ofte efter endt behandling bliver udskrevet til egen bolig uden nogen form for bostøtte.

EGEN BOLIG

De tidligere hjemløse har i deres tid som hjemløse enten opholdt sig på gaden, overnattet hos venner og bekendte, opholdt sig på herberg eller på natherberg/café.

Mange af dem har været igennem en længere periode med hjemløshed og har ikke været vant til selv at kunne bestemme egen hverdagsrytme og egne regler, men har måttet indrette sig efter opholdsstedets rutiner og regler.

For mange er selvbestemmelsen over egen tid og egne regler et betydningsfuldt element i forhold til det at få sin egen bolig. En interviewet fortæller:

Man skulle lige vænne sig til det hele. Nu kunne man lukke sin dør, og ingen skulle tjekke én om aftenen. Der var ingen kontrol med en og ingen regler. Det var rart. Jeg faldt hurtigt til. Som sagt havde jeg været hjemløs i to år. I de to år havde jeg boet fire måneder på gaden, og det var lige midt i vintertiden. Der sov jeg på natherberget. Dengang åbnede de først klokken 11 om aftenen, og du skulle være ude klokken syv om morgenen. Man skulle passe på sine ting derude. De stjal fra hinanden alle sammen, fordi de alle var misbrugere.

Mange af de tidligere hjemløse forbinder ofte opholdet på herberget med en oplevelse af ikke at have noget privatliv. De tænker tilbage på herberget som et sted med en masse regler om, hvad man må og ikke må, pligter fx i forhold til rengøring, spisetider m.m. Derudover er det ofte personalet som fastsætter og håndhæver ordensreglerne for herberget. Af denne grund opfattes personalet ofte kontrollerende i forhold til de hjemløses adfærd. Regler kan opleves som krænkende af den enkelte, hvilket kan medføre en oplevelse af at være frataget selvbestemmelsen. Endelig er der de andre herbergsbrugere, som de også skal forholde og indordne sig i forhold til.

At det kan være svært at indrette sig efter herbergets regler, eller at der kan være uoverensstemmelser med personalet, kan i flere tilfælde komme til udtryk ved, at de tidligere hjemløse får karantæne fra et herberg i en periode. Således beretter en interviewet, at hun fik en måneds karantæne fra et herberg, fordi hun spillede på trommer en hel nat. I denne måned boede hun i en campingvogn.

En karantæne betyder, at den hjemløse pludselig er tvunget til at finde et nyt sted at overnatte, hvilket kan være et uoverskueligt projekt.

En stor del af interviewpersonerne peger på, at de sociale miljøer på herbergerne kan være rigtig barske, og at mange af brugerne er påvirket af enten alkohol eller stoffer. Mange interviewpersoner fortæller, at de var utrygge ved at opholde sig på et herberg. Således beretter en interviewet:

Så kom jeg på herberget, men de fleste er hårde stofmisbrugere eller misbrugere på andre måder. Og der kom jeg så ud, men det var vigtigt for mig, det var rart at få et sted at bo, hvor man havde sit eget, kunne lukke døren og have eget køleskab og sådan noget, men man delte køkken, badeværelse og toilet. Men det var ubehageligt at være der, der var rigtig meget vold, folk de lugtede, og der var meget misbrug, den ene skæbne efter den anden, hvor man bare tænkte: ”Hvor er det her på vej hen?”. Så det var også en svær tid.

Som det fremgik af beskrivelsen af målgruppen, er hjemløshed ofte forbundet med stof- eller alkoholmisbrug. Af denne grund kan det være risikobetonet for de hjemløse at opholde sig på et herberg, og det kan blive en endnu større udfordring at komme videre, så længe de opholder sig på et herberg og bliver fristet af stoffer eller alkohol. Flere interviewpersoner peger således på, at det er rigtigt svært at komme ud af fx et misbrug, hvis man færdes i hjemløsemiljøerne. Der er risiko for, at blive fanget af et misbrug, og for nogle af de hjemløse kan det derfor være vigtigt at komme ud i egen bolig så tidligt som muligt. At den enkelte på et herberg risikerer at blive integreret i et miljø, der er præget af misbrug, understøttes af andre undersøgelser (Flyverbom m.fl., 2008). Andre hjemløse vil ikke opleve misbrugsmiljøet som et problem, og vil i højere grad opleve herberget som et trygt sted med faste rammer, som de har behov for en periode, før de kommer ud i egen bolig (Lindstad, 2008).

HJÆLP TIL ETABLERING I EGEN BOLIG

I forbindelse med etablering i egen bolig peger flere interviewpersoner på, at de på grund af manglende boevne har behov for forskellige former for støtte, for at overgangen til egen bolig skal lykkes. De tidligere hjemløse har ifølge interviewene især behov for følgende type støtte:

- Praktisk hjælp i forhold til at få købt og flyttet ting til den nye bolig og herefter komme på plads i lejligheden
- Praktisk hjælp med at få styr på forskellige forhold ved indflytning såsom breve, de skal forholde sig til, regninger, der skal betales, kontrakt, der skal underskrives mv.
- Økonomisk støtte. Mange tidligere hjemløse har behov for etableringshjælp, da mange af dem hverken ejer møbler, køkkenting eller lignende og heller ikke har penge til at etablere et hjem for.

Interviewene peger på, at der er stor forskel på, hvor meget de tidligere hjemløse får i etableringshjælp: Beløbet svinger fra 1.200 kr. til 5.000 kr.

Flere af de tidligere hjemløse har fået tilbud om efterværn fra herberget, og i flere tilfælde har personale fra herberger hjulpet med at finde møbler samt med at flytte møbler og andet til den nye bolig. Dette tillægger de tidligere hjemløse stor betydning, da det ellers ville være en stor uoverskuelig opgave for dem. Flere fortæller, at bostøttemedarbejdere har hjulpet dem med at komme på plads i lejligheden. En fortæller:

Jeg fik hjælp af bostøttemedarbejderen til at flytte og sætte på plads, så det gik rimeligt hurtigt. To dage efter jeg var flyttet derud, stod lejligheden, som jeg ville have den. Det hjalp lidt, ellers ville der nok være gået noget tid, før jeg havde fået styr på det. Fordi det er hårdt at skulle gøre alene, det er lidt uoverskueligt, når man står og skal gøre det alene, og man ikke har prøvet det så mange gange før. De kørte alle mine ting ud i lejligheden og hjalp mig med at bære dem op og det hele, det var rigtigt rart.

FASTHOLDELSE AF EGEN BOLIG

Dette kapitel sætter fokus på de faktorer, som er særlig betydningsfulde for, at de tidligere hjemløse på længere sigt vil kunne fastholde en tilværelse i egen bolig.

ET LIV I ET NYT MILJØ

Interviewundersøgelsen viser, at mange af de tidligere hjemløse har brug for at komme væk fra deres "gamle" miljø – og en del af de interviewede udtrykker et stort ønske om dette. Flere af de tidligere hjemløse fortæller, at det er svært at komme ud af hjemløselivet og det ofte tilhørende misbrug, så længe de bor i det gamle og velkendte miljø. Enkelte beskriver, at de til tider bliver nødt til at tage væk fra deres bolig for at undgå at komme til at drikke alkohol eller tage stoffer.

Jeg har været i et dårligt miljø, men jeg er kommet lidt væk fra dem med stofferne, dem snakker jeg slet ikke med mere. Men dem med druk, det er stort set folk, jeg har kendt, siden jeg var fem år. De kender alle de problemer, jeg har været igennem. Der har været fuld forståelse for hver gang, jeg er gået på antabus og har sagt: "Nu er det slut". Jeg har stadigvæk mange af de samme

venner, jeg er bare blevet mere bevidst om tingene. Jeg kan godt se, hvornår jeg har fået for meget, kan også mærke det på kroppen. To af vennerne tager stoffer måske en gang hver anden måned. Det er ikke lige som i de gamle dage, hvor det var torsdag, fredag, lørdag og søndag med fuld skrue. Boligområdet bliver kaldt narko-lodden. Så jeg er der aldrig i weekenderne. Så ville det bare gå galt igen.

De tidligere hjemløse giver udtryk for, at de gerne vil væk fra det gamle miljø, og flere af dem, som har prøvet at få en lejlighed i det gamle miljø, har haft meget svært ved at sige fra over for fristelser i forhold til alkohol og stoffer. De, som ikke er kommet væk fra det gamle miljø, beskriver det som nærmest umuligt at modstå fristelsen. En del vurderer selv, at deres chancer for at fastholde boligen øges, hvis de ikke har et misbrug. Men deres bopæl i et misbrugsmiljø udgør en stor risikofaktor for dem i forhold til at komme ud af et misbrug. Det er med andre ord særligt vigtigt for de tidligere hjemløse at få en bolig i et nyt miljø, hvor de ikke konfronteres med personer, som er forbundet med deres fortid med misbrug af alkohol eller stoffer. Udenlandsk forskning viser, at der kan være utilsigtede negative konsekvenser ved ”kategoriboliger”, dvs. bolig-løsninger, hvor personer med samme problemkategori, fx misbrug, bor i samme område. Kritikken peger på, at beboerne fastholdes i negative sociale netværk og misbrugsmiljøer (Blid & Gerdner, 2006).

I flere tilfælde fortæller interviewpersonerne, at kommunen ved, at der er bestemte områder i kommunen som ikke er et godt miljø for de tidligere hjemløse at komme tilbage til, da der er stor risiko for, at de falder tilbage til gamle mønstre med fx alkohol, stoffer eller kriminalitet. Dog er det ofte i disse miljøer, der er boliger til rådighed. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at ingen af de tidligere hjemløse i Københavns Kommune oplever, at de har indflydelse på valget af boligområde. I Odense er der imidlertid enkelte tidligere hjemløse, som fortæller, at de sagde nej tak til en bolig i et boligområde, hvor de vidste, at det ville ende galt, hvorefter kommunen tilbød dem en bolig i et andet boligområde i stedet.

At hjemløse i Københavns Kommune måske har mindre indflydelse på valg af boligområde, understøttes af resultater fra tidligere undersøgelser, som peger på, at der i Københavns Kommune generelt er

stor efterspørgsel på lejeboliger, hvilket skaber et presset boligmarked (Christensen, 2008).

Imidlertid kan kommunernes ret til at anvise socialt udsatte borgere en bolig være en meget vigtig indsatsform i forhold til boligbehovet blandt de tidligere hjemløse. Det er kommunerne, som fastlægger, hvilke kriterier der skal være opfyldt for at få tildelt en bolig gennem den kommunale boliganvisning. En tidligere undersøgelse af den kommunale boliganvisning har vist, at der er en del variation i kriterierne mellem forskellige kommuner. Blandt andet tilgængeligheden af boliger til anvisning spiller ind på, hvor restriktive kriterier der opstilles for at få anvist en bolig (Anker m.fl., 2003).

FAMILIE OG NETVÆRK

Ud over det at få en bolig i et nyt boligområde peger flere af de tidligere hjemløse på, at deres netværk har stor betydning for at overgangen til egen bolig lykkes. Flere beskriver, at de oplever overgangen fra hjemløs til egen bolig som ensom. Det forklarer mange ved, at de kommer fra et herberg, hvor de har været vant til at have mennesker omkring sig. Flere beskriver, at de er bange for ensomheden, da det kan resultere i en følelse af tristhed, hvor de får ondt af dem selv, og i sådan en tilstand bliver de ofte fristet af misbruget. Ensomheden er her en risikofaktor, og i sådanne situationer er det vigtigt at have et netværk, som kan støtte én i hverdagen. Det kan ske via jævnlige besøg, madordninger, at der er nogle, som ringer jævnligt for at høre, hvordan det går, og på denne måde giver den tidligere hjemløse en form for tryghed ved bevidstheden om, at de bekymrer sig og interesserer sig for dem.

En interviewet, som på grund af en skade måtte sidde i kørestol de første syv uger i boligen og dermed havde svært ved komme ud af boligen, fortæller:

Den første tid i boligen kunne jeg ikke rigtigt komme ud, men jeg havde en god kammerat, som kom hver aften, hvor han lavede mad og så fodbold. Så fik jeg en computer og lavede en facebookprofil og fandt mange af mine gamle venner. En havde set, at jeg havde fået en profil, og så blev jeg ved med at få nogle

henvendelser. Så det er rart nok, så det ikke går helt galt, og jeg begynder at tage hårde stoffer.

At de tidligere hjemløse oplever, at det at have et godt netværk giver en tryghed, kommer, frem i flere tilfælde. Blandt andet er der flere, der beskriver ensomheden som en tilbagevendende tilstand, hvor det er vigtigt, at der er nogen at falde tilbage på. En interviewet fortæller:

Når man har et netværk, så slapper man lidt mere af, fordi man ved, at man har nogen, man kan kontakte. Havde man ikke haft det, så kan det godt være, at man var gået i panik. Jeg tror, det er meget vigtigt, at man har et netværk. Det er det for alle, tror jeg. Man kan ikke holde sig selv ud alene. Der skal være nogen omkring en. Det er helt sikkert.

Andre tidligere hjemløse peger på familien som en vigtig faktor i forhold til at opnå en erkendelse af, at de ikke kan blive ved med at leve et hjemløse- og misbrugsliv. Flere peger på, at det at have levet som hjemløs for en periode har haft omfattende konsekvenser for dem selv og deres familie. Samtaler med familien kan i nogle tilfælde hjælpe dem til at forstå, at det er vigtigt, at de begynder at tage ansvar for deres eget liv for at komme videre med et liv uden hjemløshed. Således beretter en interviewet:

Familien har hjulpet mig. Det er noget af det, jeg er begyndt at tænke meget over, fordi jeg har haft nogle snakke med min mor om, hvordan hun har haft det, og det har ikke været nemt. Og den er begyndt at sive ind. Jeg er nødt til at tænke på andre end mig selv. Jeg skal tage ansvar for andre end mig selv. Jeg kan ikke bare gå ud og tage stoffer, når jeg har min datter i weekenden.

SAMVÆR MED BØRNENE I EGEN BOLIG

Flere af de tidligere hjemløse fortæller, at de har børn. Børnene bor enten hos deres anden forælder, hos plejeforældre eller på institution. Det fremgår tydeligt af interviewene, at relationen og samværet med børnene spiller en helt særlig rolle i forhold til det at fastholde egen bolig.

Mange af de tidligere hjemløse har, mens de var hjemløse, enten ikke haft kontakt med børnene, haft sporadisk kontakt til dem eller har prøvet at have faste aftaler om at mødes med børnene på et familiecenter eller hos noget familie. De tidligere hjemløse fortæller, at det derfor er vigtigt at fastholde boligen for at kunne bevare retten til samvær med børnene i deres egen bolig.

En interviewet, som har været uden bolig i tre år, fortæller:

Det har betydet meget i overgangen til egen bolig, at jeg har fået samvær med min søn igen. Det kunne jeg godt uden egen bolig, det er bare hjemme hos min mor, men det er rarere at være alene nogle gange. Man får et tættere forhold, synes jeg. Så det har været en kæmpe motivationsfaktor.

Og en anden interviewet fortæller, hvad boligen betyder for ham i forhold til samværet med hans søn:

Ja, især i forhold til at skulle se min søn. Jeg har mit eget sted og skal ikke ned på familiecenteret. Hvis han en dag bliver sur hos plejefamilien, så ved han, at hans far har en lejlighed. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal sige det, men det har haft stor betydning. Han har besøgt mig en gang på herberget, og det var ikke særligt sjovt. Men også over for min familie, og alle andre har det haft betydning. Min søn. Han er mit et og alt. Han er min drivkraft. Da han blev født, skete der noget med mig. Jeg har heller ikke været i fængsel siden. Jamen, han er alt! Det skal aldrig blive, som det var før. Det skal enten være status quo eller blive bedre.

Flere beretter, at en positiv relation til plejeforældrene er af stor betydning for, at der kan bevares en god kontakt til børnene, og de tidligere hjemløse finder en tryghed og ro ved at vide, at deres børn har det godt.

AKTIVITETER I HVERDAGEN

De fleste af de tidligere hjemløse peger på vigtigheden af at have aktiviteter i hverdagen. For mange af dem handler det om at få hverdagen fyldt ud for at undgå at komme til at sidde derhjemme – helt alene – og lade

ensomheden trænge sig på. Det er således meget karakteristisk, at de tidligere hjemløse fylder hverdagen ud med forskellige former for aktiviteter.

En del af de tidligere hjemløse fortæller, at de besøger herberger, varmecafeer eller lignende steder, hvor de kan få gratis mad. De opsøger stederne for at opleve socialt samvær og for at undgå at sidde hjemme i lejligheden alene. Samtidig kan de tidligere hjemløse opleve det som trygt at komme steder, da det ofte er velkendte omgivelser, hvor de møder mennesker, som de kender fra tidligere. En interviewperson fortæller, hvad han får hverdagene til at gå med:

Jeg henter medicin hver mandag og hver onsdag henne på misbrugscenteret, så er jeg som regel der en times tid. Så er jeg på varместuen. Per [bostøtten] har nogle madbilletter til et måltid mad på varместuen. Så møder man nogle, man kender. Jeg kan ikke holde ud at sidde herhjemme for lang tid ad gangen. Jeg skal ud og have noget luft.

Mange fortæller dog, at de kun i en overgang vil besøge fx herberget, da det på længere sigt er dårligt selskab. En del beretter, at de gerne vil have et nyt netværk, men at de finder det svært, fordi de ofte føler sig utrygge ved nye mennesker.

Et andet alternativ, som nogle af de tidligere hjemløse benytter for at fylde hverdagen ud, er muligheden for at komme i arbejdsprøving, at få et skånejob eller komme i aktivering. En interviewperson fortæller om vigtigheden af at have noget at stå op til:

Efter at have været i behandling tog jeg derind en gang imellem (stedet, hvor han i dag er i aktivering), for jeg havde ikke noget at lave. Jeg havde træning tre gange om ugen, men jeg synes ikke, det var nok. Så om morgenen, når jeg stod op, så var det første, jeg gjorde, det var dynen ind i sofaen, tænde for fjernsynet, og det er altså trættende, det er ret demoraliserende. Så tænkte jeg: "Der skal ske et eller andet". Så begyndte jeg at tage derind et par gange om ugen til at starte med. Og så en dag siger hun så til mig (hende på aktiveringsstedet): "Hvorfor søger du ikke bare aktivering herinde i stedet for?" Og så tænkte jeg: "Ja, selvfølgelig". Så det gjorde jeg.

En del af de tidligere hjemløse i undersøgelsen har forbindelse til organisationen Ombold - Gedefodbold for Hjemløse og Udsatte. Det at være med på landsholdet for hjemløse beskriver de tidligere hjemløse som et meget vigtigt forhold for dem. At være med på holdet betyder, at der er et fast antal træningsdage om ugen, hvilket for mange betyder, at de ikke har meget tid til rådighed ud over træning. Derudover er der også nogle regler, som man skal overholde for at være med på holdet, man må bl.a. ikke tage stoffer. De faste træningsdage om ugen og reglerne er med til at skabe struktur på hverdagen og fylde den ud.

Sideløbende med træningen er de tidligere hjemløse i Ombold-projektet tilknyttet et socialpædagogisk forløb. Af denne grund er landsholdstræneren socialpædagog, og derudover er der tilknyttet en socialrådgiver og en psykolog. Således er der et bredt fagligt hold, som giver spillerne opbakning til håndtering af livet generelt. Blandt andet fremgår det af interviewene, at socialrådgiveren yder den samme bostøtte til de tidligere hjemløse, som en kommunal bostøtte yder, fx rådgivning om økonomi, hjælp til at forstå breve, kontakt til socialrådgiveren i kommunen m.m. De tidligere hjemløse, som er tilknyttet Ombold-organisationen, fortæller, at tilknytningen ud over træningen og den opbakning, de får fra organisationen, også betyder meget, og at de har fået et nyt netværk, som har den samme baggrund, men som alligevel er kommet videre og har nogle mål for fremtiden. Således fortæller en interviewet:

Det er rart at få et nyt netværk. Nye mennesker som er i det samme, som jeg er, som ikke tager stoffer, som kæmper med det samme, som jeg også gør. Det kan jeg også bruge til noget.

Derudover peger mange af brugerne fra Ombold på, at de mange træningsdage om ugen betyder noget for deres selvværd og det bidrager til at give dem en tro på, at de godt kan klare et liv i egen bolig.

Af andre aktiviteter nævner flere af de tidligere hjemløse, at de har faste ugentlige eller daglige aftaler med folk, hvor de enten skal besøge dem for at spise, eller at de har aftaler med folk, som kommer og spiser hos dem. At have en fast madordning kan være en hjælp for de tidligere hjemløse i forhold til at sikre sig at få ordentlig og sund mad. Samtidig er aftalerne med til at skabe rammer om og struktur i deres

hverdage, og det skaber tryghed og stabilitet i hverdagen. En interview-person fortæller fx:

Jeg laver mad til min nabo hver dag, fordi jeg skal spise hver dag på grund af min sukkersyge. Hvis man skulle stå og lave mad til sig selv hver dag, kun én mand, så ville jeg ikke gide at gøre det. Så ville jeg undlade det mange gange. Så har jeg aftalt med ham, at han giver 1.000 kr. til kosten hver måned, og så laver jeg mad til ham hver dag. Så er jeg sikker på, at jeg får lavet mad hver dag. Det har nu kørt i halvandet til to år. Før gik jeg bare over på McDonald's.

ADMINISTRATION AF ØKONOMI

Størstedelen (12 ud af 15) af de tidligere hjemløse har givet kommunen tilladelse til at få deres økonomi sat under administration. På den måde bliver de udgifter, der er forbundet med boligen, som fx husleje, varme og el, automatisk trukket fra deres offentlige ydelse hver måned. Denne ordning giver de tidligere hjemløse en følelse af tryghed og ro, fordi de fx ved, at de ikke kan blive sat ud af deres bolig på grund af ubetalt husleje. At lade sig administrere af kommunen kan ses som risikohåndtering, da udeladelse af huslejebetaling medfører en risiko for at miste boligen. Via denne ordning fritages de tidligere hjemløse for at bekymre sig om, hvorvidt de får betalt de nødvendige udgifter, og det bliver muligt for dem at fokusere på andre områder, der er vigtige for at fastholde livet i egen bolig. En interviewet fortæller:

Det vigtigste for mig er, at jeg har ladet mig administrere af kommunen i forhold til min bolig. Jeg har erkendt, at jeg ikke selv kan styre det.

En anden fortæller om betydningen af at få sin økonomi administreret:

Jeg bliver ikke smidt ud af min bolig, fordi jeg har lavet en ordning om, at de, inden jeg får min kontanthjælp, trækker min husleje, mit lys, min gas og mine børnepenge. Af de penge, jeg får udbetalt, er mine udgifter betalt. Jeg skal selv betale internet af

de penge jeg får udbetalt, men ellers er resten, det vigtigste, betalt. Det har jeg sørget for, for ikke at komme til at bruge penge, for der er jeg misbruger. Jeg kunne godt tænke: ”Ej, jeg kunne godt lige låne 100 kr. af huslejen, jeg skaffer dem på en eller anden måde”. Og så lige pludselig står man uden bolig. Og det vil jeg ikke udsætte mig selv for, fordi jeg har to børn, og så lige pludselig at stå på gaden.

Og en tredje fortæller:

Jeg har selv valgt at blive sat under administration. Og det har jeg gjort af fri vilje, fordi jeg ikke vil stå i den situation igen, hvor jeg ikke får betalt elektricitet, husleje eller varme og lignende. Det er de faste ting, som man skal betale, der bliver administreret. Det gør, at det bliver mere overskueligt, og egentlig er det det, som jeg gjorde før i tiden via budgetkonto, men så var jeg ude i nogle problemer, og så havde jeg svært ved at overskue det. Så jeg fik hjælp til det.

Størstedelen af interviewpersonerne har en belastet økonomi af flere årsager: De tidligere hjemløse er enten på kontanthjælp eller førtidspension, og i mange tilfælde bruger de størstedelen af deres ydelse på faste udgifter forbundet med boligen, som husleje, varme og el. Dertil kommer udgifter til daglige fornødenheder som mad, drikke, tøj og personlig hygiejne. Endelig har de fleste oparbejdet en gæld, som de skal have afviklet. De tidligere hjemløse peger på, at det kan være svært at få økonomien til at hænge sammen, og det kan især være svært at klare uforudsete udgifter, som tilfælde hvor tøjet, skoene eller komfuret skal udskiftes. Det fremgår af interviewene at det i særlig grad kan være hensigtsmæssigt, at de tidligere hjemløse får administreret deres økonomi på grund af den ofte belastede økonomi.

Samlet set er faktorerne tilværelse i nyt miljø, familie og netværk, samvær med børn i egen bolig, aktiviteter i hverdagen og administration af økonomi meget betydningsfulde forudsætninger for, at de tidligere hjemløse kan fastholde et liv i egen bolig. Imidlertid peger analysen på, at særligt samvær med børn i egen bolig, aktiviteter (struktur på hverdagen) og administration af økonomi er de væsentligste forudsætninger for at forblive ude af hjemløshed.

DEN SOCIALE BOSTØTTE

Dette kapitel sætter fokus på, hvilke elementer i den sociale bostøtteindsats de tidligere hjemløse oplever som særligt vigtige, for at overgangen til egen bolig lykkes. Desuden belyses det, hvilke elementer der er vigtige for på længere sigt at kunne fastholde egen bolig. Endelig vil der være fokus på udvikling af de tidligere hjemløses styrker og risikohåndtering.

For mange tidligere hjemløse kan det være en stor omvæltning at komme til at bo i egen bolig efter i en periode at have levet som hjemløs på eksempelvis et herberg eller på gaden. Mange af de tidligere hjemløse udtrykker, at det er af altafgørende betydning, at de har tilknyttet en fast bostøttemedarbejder, som kan støtte dem i hverdagens udfordringer i egen bolig (se kapitel 3 og 4). Denne bostøttemedarbejder kan samtidig arbejde med at udvikle deres styrker og risikohåndtering i forhold til at håndtere hverdagens udfordringer på længere sigt (fx ved brug af Strenght Based Approach, hvor fokus er på at udvikle de tidligere hjemløses styrker og Risk Management, hvor fokus er på risikohåndtering).

Når kommunen tilrettelægger en bostøtteindsats er det vigtigt at have for øje at målgruppen er meget bred og personerne i den har forskellige problemer og behov, og det vil være forskelligt, om de har brug for en permanent støtte eller en støtte, som gives for en periode. Det er meget karakteristisk, at behovet for bostøtte er meget påtrængende i starten af forløbet, hvor den tidligere hjemløse fx lige har fået sin bolig.

På dette tidspunkt er der mange praktiske forhold, der skal klares: At komme på plads og herunder få møbler i boligen, underskrive kontrakten, holde styr på post og regninger, og i mange tilfælde afvikling af gæld. Ligeledes skal de tidligere hjemløse ofte have udviklet eller genfundet deres boevner, hvilket bostøttemedarbejderen også hjælper med. Efter et stykke tid i egen bolig vil behovet for bostøtte blive mindre. For nogle vil der være behov for en permanent ordning, mens behovet for andre med tiden vil ebbe helt ud. Det er dog karakteristisk, at intensiteten undervejs i forløbet varierer, da der kan være perioder, hvor de tidligere hjemløse har behov for ekstra støtte. Derudover er det meget forskelligt, hvor ofte bostøttemedarbejderen kommer. For nogle er det flere gange om ugen, mens det for andre er hver anden måned.

Endelig er det forskelligt, hvilken type støtte de tidligere hjemløse har behov for. Nogle behov for støtte ser dog ud til at gå igen hos mange af de tidligere hjemløse. Disse behov er hjælp til at få etableret en ordning om huslejebetaling, husholdning, betaling af regninger, håndtering af gæld, åbning af breve og ledsagelse til møder med fx myndighedspersoner.

En interviewperson, der har boet i egen bolig i omkring et halvt år efter en hjemløshedperiode på fem år, fortæller, hvordan hans bostøttemedarbejder støtter ham i hverdagen i egen bolig:

Pia [bostøttemedarbejderen] hjælper mig altid, også dengang jeg var hjemløs. Nogle gange kommer hun her hjem i boligen, og andre gange er vi ude til forskellige aftaler, hvis jeg har et møde. Da jeg ikke kan huske så godt, sender hun en sms inden mødet. Jeg er lidt i tvivl om, hvor ofte hun kommer, men hun kommer, hvis jeg ringer og siger, at jeg er i tvivl om noget, eller hvis hun skal læse breve eller lignende. Hun kommer tit flere gange om ugen. Hun har hjulpet mig med at indrette mit hjem; hun har hængt gardiner op, købt nogle møbler og forskellige ting. Det havde været meget svært at komme i egen bolig uden Pia. Jeg tror ikke, at jeg havde kunnet klare det, måske jeg havde været nødt til at tage tilbage til herberget, fordi jeg ikke kan læse mine breve og ikke kan klare det daglige liv.

OVERSKUE ØKONOMI OG DAGLIG POST

Samtlige af de tidligere hjemløse nævner betydningen af at få støtte til at gennemgå post. Derudover er der en del af de tidligere hjemløse, som har svært ved at overskue deres økonomi og herunder en eventuel gæld. De tidligere hjemløse kan især have oparbejdet gæld til det offentlige, private virksomheder og privatpersoner. En støtte til at kunne overskue økonomien både bagudrettet, aktuelt og ud i fremtiden er af stor betydning for dem. En interviewperson fortæller:

Hvis der er nogle problemer med økonomien, så kan jeg komme til hende [bostøttemedarbejderen]. Jeg er ikke god til det selv, hvis jeg får regninger ind ad døren eller rykkere – jeg skylder en masse penge rundt omkring – jeg er ikke god til at ringe og sige til dem: ”Men prøv at høre, jeg har ikke nogle penge i øjeblikket, kan vi ikke lave en afdragsordning eller få det udsat eller et eller andet”.

Flere af de tidligere hjemløse fortæller, at det giver dem en ro at vide, at der ikke kommer nogen og forlanger penge af dem.

Flere af interviewpersonerne giver udtryk for, at de med hjælp fra bostøttemedarbejderen har fået udviklet deres kompetencer i forhold til at håndtere egen økonomi, fx kan flere nu overskue deres budget. Få fortæller, at de i forhold til deres gæld nu ved, at de blot skal skrive et brev til de steder, de skylder penge, og orientere om deres situation. Endelig fortæller flere, at det var deres bostøttemedarbejder, som foreslog dem at lade kommunen administrere deres økonomi.

I kraft af at de tidligere hjemløse får overblik over deres økonomi, kan de undgå den dårlige samvittighed, og det kan give dem overskud til at koncentrere sig om andre forudsætninger for at fastholde egen bolig.

KONTAKT TIL KOMMUNEN

Mange af de tidligere hjemløse har et problematisk forhold til kommunen. De oplever kommunen som en stor uoverskuelig organisation, hvor de ikke kan gennemskue, hvor de skal henvende sig. Det underbygges af

tidligere undersøgelser, hvor det fremgår, at det ofte kan være svært for en tidligere hjemløs at orientere sig i det kommunale system, fordi de ofte på grund af deres sammensatte problemer har mange indgange til det kommunale system (Ebsen m.fl., 2003). Desuden beretter mange af de tidligere hjemløse, at de føler, at de bliver talt ned til, når de henvender sig til kommunens sagsbehandlere, hvilket i flere tilfælde har ført til råberi under møder med kommunen.

Flere af de tidligere hjemløse har derfor svært ved at overskue at skulle tage kontakt til kommunen, og mange fortæller, at det er af stor betydning for dem at have en bostøttemedarbejder, som står for den primære kontakt til kommunen. På den måde kommer bostøttemedarbejderen til at fungere som mellemlid mellem den tidligere hjemløse og kommunen. Den tidligere hjemløse har dermed ofte ikke selv personlig kontakt til fx sagsbehandleren i socialcenteret eller jobcenteret.

Støtten i forhold til kontakt til kommunen kan bl.a. bestå i at ringe til kommunen, hvilket kan være en uoverskuelig opgave for de tidligere hjemløse. En interviewperson fortæller, hvordan hans bostøttemedarbejder hjælper ham med denne kontakt:

Jeg fik fx brev fra kommunen om, at de ikke ville styre min økonomi for mig mere, nu skulle jeg styre det selv. Jeg vidste med det samme, at hvis jeg skulle det, så ville det være et spørgsmål om tid, før jeg røg ud af boligen. Så sagde jeg det til Jens [bostøttemedarbejderen], og så sagde han: ”Tag du det bare roligt, jeg ringer lige til kommunen”. Så ringede han til kommunen, og så blev det kørt tilbage ved det gamle.

Det giver en tryghed for de tidligere hjemløse at have en bostøttemedarbejder, der kan ringe til kommunen, når der opstår situationer, som der skal handles på som i ovenstående tilfælde. De tidligere hjemløse har en tillid til, at bostøttemedarbejderen løser forskellige opgaver for dem. Desuden oplever de, at bostøttemedarbejderen kan komme hurtigere igennem med forskellige sager, fordi han eller hun er en del af kommunen.

Derudover oplever de tidligere hjemløse, som ofte svært ved at overholde aftaler, det som vigtigt at få støtte til både at overholde aftaler med kommunen og at gennemføre selve mødet. Det er vigtigt at overholde aftalerne med kommunen, da det kan have store konsekvenser at

udeblive fra møder, fx kan de blive trukket i kontanthjælp. Flere tidligere hjemløse fortæller, at de har en aftale med deres bostøttemedarbejder om, at bostøttemedarbejderen enten ringer til dem eller sender dem en sms for at minde dem om møder med kommunen, behandlingssteder og lignende.

Bostøttemedarbejderen har en vigtig funktion i forhold til at søge kommunen om ekstra midler til at supplere den månedlige ydelse. Det kan være i forbindelse med ansøgning om engangsydelser som fx etableringshjælp, til transport eller til at få lavet tænderne. Det kan også være længerevarende foranstaltninger som boligsikring. På den måde styrker bostøttemedarbejderne de tidligere hjemløses evne til at få overblik over, hvilke offentlige ydelser de har mulighed for at få.

Det fremgår i mange tilfælde, at bostøttemedarbejderen er den eneste kontakt til kommunen for de tidligere hjemløse, hvorfor det er af stor betydning, at denne er en person, som kan orientere sig i det offentlige system og sikre, at de tidligere hjemløse dels efterlever de krav, der stilles til dem, dels får mulighed for at drage nytte af de tilbud, som findes.

STRUKTUR PÅ HVERDAGEN

Mange af de tidligere hjemløse fortæller, at de er bange for at være alene, da det ofte er i disse situationer, at de føler sig fristet af deres måske tidligere misbrug. Flere fortæller, at det er vigtigt for dem at få ”hverdagene fyldt ud”, så de indleder eller genoptager et misbrug. En del fortæller også, at de har svært ved at få gjort tingene og ”bare” kommer til at sidde og se fjernsyn, så dagene kommer til at flyde ud for dem. Flere beretter derfor, at en af de vigtigste forudsætninger for at fastholde egen bolig, har været at få skabt struktur i hverdagen. En del af det at få skabt struktur i hverdagen er at få udviklet eller generhvervet boevnen. Det kan dreje sig om at få etableret dagsrytmer, der dikterer, hvornår opvasken skal tages, hvornår tøjet skal vaskes, hvornår der skal gøres rent og hvornår og hvad der skal købes ind af dagligvarer. Men det kan også være i forhold til at organisere, hvordan man holder styr på aftaler med bl.a. kommunen, og hvordan gælden skal afbetales. En interviewet fortæller om, hvad der har været særligt vigtigt for at overgangen er lykkedes:

Jamen, det ord, der kan dække over det hele for mig, er ”struktur”. Jeg har fået skabt en struktur i samarbejde med min udslusning. Det er vigtigt at få gjort de ting, jeg sætter mig for, og ikke lave unødige aftaler, spontane aftaler. Det er rigtig vigtigt for mig. For hvis jeg lige pludselig har en dag, hvor jeg ikke har noget at lave, så går det som oftest rigtig galt. Struktur, struktur, struktur.

Ofte får de tidligere hjemløse hjælp til at give hverdagen struktur. Dette kan ske via misbrugsbehandlingen, hvor de fx har tilknyttet en psykiater, eller de kan få kommunal hjælp i form af en misbrugskonsulent eller bostøttemedarbejder.

Ved at få skabt struktur på hverdagen får de ofte også udviklet deres bokompetencer, hvilket en interviewperson fortæller om:

Hun [bostøttemedarbejderen] lærte mig at bruge en kalender, regninger og sætte ting i mapper. Der er det med struktur, jeg har ligesom en fast dagsplan. Nu har jeg ikke noget arbejde, men nu ved jeg, der skal handles, vaskes osv. For eksempel handler jeg hver dag ved femtiden. Og vi har en vaskekælder, hvor man kan booke tider.

HJÆLP TIL AT FASTHOLDE FOKUS OG FÅ TINGENE GJORT

De fleste af interviewpersonerne fortæller, at det kan være en udfordring at få gjort de ting, som de planlægger at skulle gøre i løbet af en uge. Mange påpeger derfor, at det vil være en støtte for dem at have en, der holder dem oppe på, om de har nået de ting, som de havde planlagt, at de skulle i løbet af en uge. Det kan fx være en udfordring at skulle købe møbler til den nye lejlighed for pengene fra kommunen. De tidligere hjemløse beretter, at det er godt at have en bostøtte, som følger op på, om der rent faktisk bliver købt møbler for pengene. Således fortæller en interviewperson:

Der er så mange, jeg kender, så har de fået en bolig, og så får de nogle penge til at købe nogle møbler for. Men når man har et misbrug, så vil man bare gå ud og bruge pengene på nogle andre

ting, men fordi jeg har haft Pia [bostøttemedarbejderen], så har hun støttet mig i at holde fast i, hvad vi skulle gøre med pengene.

Hjælpen til at holde fokus og få tingene gjort bliver bl.a. udøvet igennem almindelig snak med den tidligere hjemløse om, hvad der er sket, og hvad der skal ske i løbet af en uge.

BOSTØTTEN SOM EN SOCIAL LIVLINE

Et vigtigt element ved bostøttens funktion er, at bostøttemedarbejderen fungerer som de tidligere hjemløses sociale livline. Mange af de tidligere hjemløse oplever tryghed ved at vide, at de har bostøttemedarbejderen, som de altid kan ringe til, eller som de ved, enten kommer eller ringer inden for en vis periode. En del af de tidligere hjemløse har ikke et stort socialt netværk og får ikke særligt ofte besøg i boligen, og da ensomheden ofte trænger sig på, når de er alene i boligen, kan det være af stor betydning, at de har en tæt kontakt til bostøttemedarbejderen.

En del af de tidligere hjemløse fortæller, at de har fået en personlig relation til bostøttemedarbejderen. I flere interview fremgår det, at de tidligere hjemløse ikke betragter bostøttemedarbejderen som en del af det kommunale system, men i højere grad som én, de kan regne med og nærer stor tillid til.

For mange af de tidligere hjemløse er det vigtigt at have en person, som taler med dem om hverdagens små og store udfordringer. Flere peger på, at det er vigtigt at tale med bostøttemedarbejderen om, hvorledes de håndterer udfordringerne i hverdagen. Det kan være problemer, hvor en ansøgning om pension ikke går igennem, eller de skal forholde sig til en gæld, eller blot en snak om, hvordan weekenden er gået.

Størstedelen af de tidligere hjemløse føler sig ikke parate til at klare sig i egen bolig uden bostøttemedarbejderen. De er ikke trygge ved at skulle klare en hverdag i egen bolig på egen hånd. Ved at have en bostøttemedarbejder, som jævnligt kommer på besøg, har de tidligere hjemløse stadig en livline. Denne kontakt medvirker til at forebygge problemer. Mange af de tidligere hjemløse har en psykisk sygdom og vil have kriser fremover, og analysen viser at det er vigtigt, at der fx er en bostøt-

temedarbejder, som kan opdage problemet i tide og dermed forebygge, at den tidligere hjemløse mister sin bolig.

UDFORDRINGER FORBUNDET MED LIVET I EGEN BOLIG

Undersøgelsen har undervejs peget på en række udfordringer for, at de tidligere hjemløse overgang til et liv i egen bolig lykkes. I dette kapitel diskuteres de væsentligste udfordringer, som udgør særlige risikofaktorer for at falde tilbage i hjemløshed.

DÅRLIG ØKONOMI

En typisk udfordring for de tidligere hjemløse er dårlig økonomi. Langt størstedelen af de tidligere hjemløse er på kontanthjælp eller på førtidspension (Benjaminsen, 2009). I mange tilfælde bruger de størstedelen af deres ydelse på faste udgifter forbundet med bolig, som fx husleje, el, gas og vand. Herudover har udgifter til daglige fornødenheder som mad og drikke, tøj og fodtøj, udgifter forbundet med personlig hygiejne samt opsparing. Det betyder samlet, at de tidligere hjemløse kan have rigtig svært ved at få økonomien til at hænge sammen (Lindstad, 2008).

Det har vist sig at være et problem, at de tidligere hjemløse, når de skal flytte i egen bolig, ikke har penge til at købe møbler og køkkenudstyr for. I mange tilfælde har de fået en etableringshjælp på mellem 1.200 kr. og 5.000 kr., hvilket i de flestes tilfælde ikke har været tilstrækkeligt, da de har manglet både møbler, køkkenting m.m. Flere af de tidli-

gere hjemløse fortæller, at de derfor må tage udgifterne lidt ad gangen, og i starten måske må nøjes med to el-kogeplader og først senere købe et komfur eller lignende.

Et andet problem kan være, at de tidligere hjemløse har svært ved at klare uforudsete udgifter. Hvis noget går i stykker, fx en kogeplade eller et par bukser, så kan det være, at de skal vente en eller to måneder, før de kan købe noget nyt.

Endelig er de tidligere hjemløses i forvejen sparsomme økonomi ofte belastet yderligere af, at de har en stor gæld, som de skal have afviklet. De tidligere hjemløse fortæller, at det er en stor belastning at have gæld, og at det har stor betydning for dem at få styr på den. Det giver mange af de interviewede ro at vide, at de har fået orden i deres økonomi. Det kan være med til at skabe en mere tryk, rolig og afklaret dagligdag, hvor de har overskud til at tage sig af hverdagens andre udfordringer. I interviewene fremkommer der flere eksempler på, hvordan en afklaring af økonomien giver de tidligere hjemløse overskud til at fokusere på fx behandling og udvikling af boevne eller til at starte i et job eller på en uddannelse.

ENSOMHED

En anden udfordring for en stor del af de tidligere hjemløse er, at de har været nødt til at opgive det gamle sociale netværk. I de fleste tilfælde er det, fordi dette netværk var forbundet med misbrug. I andre tilfælde har de ikke turdet tage kontakt til det gamle netværk, fordi de var flove over deres sociale deroute med hjemløshed og et eventuelt misbrug.

En stor del af de tidligere hjemløse føler sig derfor ensomme, og det kan være en risikofyldt situation.

I flere interview kommer det frem, at de tidligere hjemløse søger tilbage til deres gamle venner på eksempelvis herberger og varmestuer for at få selskab. Flere af de interviewede betoner, at det er svært at møde nye mennesker. Analysen viser at der kan være grund til at være opmærksom på at give social støtte i forhold til at etablere nye sociale netværk. Bostøttemedarbejderen kan fx holde sig orienteret om, hvilke bologisociale tiltag der er i området, hvor den tidligere hjemløse måske ville kunne etablere et nyt netværk uden misbrug.

FORTIDEN BANKER PÅ

Flere af de tidligere hjemløse oplever det som en udfordring ikke at kunne slippe fortiden, som bliver ved med at banke på – på to forskellige måder. Venner fra hjemløsetiden kommer på besøg i boligen og er måske påvirket af alkohol eller stoffer. Det kan for det første friste den tidligere hjemløse til selv at påbegynde eller genoptage et forbrug af alkohol eller stoffer. For det andet kan det skabe problemer i forhold til naboerne, hvis de tidligere venner er larmende, og det kan få konsekvenser i forhold til at fastholde boligen.

MISBRUG

De tidligere hjemløse har ofte en misbrugsbaggrund relateret enten til stoffer eller alkohol eller til begge dele. En stor del af dem har været igennem flere omgange af enten alkohol- eller misbrugsbehandling. For mange af dem har det stor betydning enten at komme ud af misbruget eller at få det stabiliseret, så de kan undgå fremtidige behandlingsindlæggelser. På den måde vil de opnå en højere grad af stabilitet i deres livssituation.

Undersøgelsen viser, at de tidligere hjemløse er i risiko for at blive fristet af misbruget, når de enten føler sig ensomme i lejligheden, eller når de er sammen med personer fra deres tidligere hjemløsemiljø eller personer med alkohol- eller stofmisbrug.

KONTAKTEN TIL KOMMUNEN

Undersøgelsen viser, at de tidligere hjemløse ofte har et problematisk forhold til kommunen, og at det kan være en uoverkommelig opgave for dem selv at tage kontakt til den. De har ofte en del kontakt med kommunen bl.a. i kraft af, at en stor del af dem får en offentlig ydelse. Problemerne kan fx forekomme, hvis de får et brev fra kommunen, de ikke kan forstå, eller er til møde med en kommunal medarbejder.

I kontakten med kommunen spiller bostøttemedarbejderen en væsentlig rolle og fungerer ofte som mellemlid. De tidligere hjemløse nævner fx, at det er vigtigt, at bostøttemedarbejderen minder dem om

aftaler med kommunen via en opringning eller en sms kort før mødet. Dette kan være en måde at håndtere en risiko for sanktionering. Endelig er det af stor betydning, at bostøttemedarbejderen kan orientere sig i det offentlige system, så de tidligere hjemløse dels efterlever de krav, der stilles til dem, og dels får mulighed for at drage nytte af de tilbud, der findes.

LITTERATUR

- Anker, J., I. Christensen, M. Rasmussen, T.S. Romose & T.B. Stax (2003): *Indflyttere i Almene boliger. Økonomiske og sociale forhold*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 03:23.
- Atherton, I. & C. McNaughton Nicholls (2008): "Housing First" as a Means of Addressing Multiple Needs and Homelessness". *European Journal of Homelessness*, (2) december 2008, s. 289-303.
- Benjaminsen, L. (2009): *Hjemløshed i Danmark 2009. En kortlægning*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 09:25.
- Blid, M. & A. Gerdner (2006): "Socially Excluding Housing Support to Homeless Substance Misusers. Two Swedish Case Studies of Special Category Housing". *International Journal of Social Welfare*. Vol. 15, s. 162-171
- Coldwell, C. & W. Bendner (2007): "The Effectiveness of Assertive Community Treatment for Homeless Populations with Severe Mental Illness: A Meta-Analysis". *American Journal of Psychiatry* 164(3).
- Christensen, G. (2008): *Hvorfor lejere bliver sat ud af deres bolig? Og konsekvenserne af en udsættelse*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 08:09.

- Ebsen, F., J. Henriksen & O. Rieper (2003): *Hænger det sammen? Sammenhængen i indsatsen for mennesker med hjemløshed, misbrug og/eller sindslidelse som problem*. København: AKF Forlaget
- Flyverbom, A., C. Andersen & L. Højring (2008): *Analyse af hjemløsetilbud i København*. København: Kuben Byfornyelse.
- Hansen, F. K., H. Hansen, J.M. Lindstad & M. Højland, M. (2007): *Boliger og botilbud til hjemløse – en kortlægning*. København: CASA.
- Lindstad, J. M. (2008): *Hjemløs i egen bolig. Hverdagslivet for tidligere hjemløse*. København: CASA.
- Nelson, G. & T. Aubry (2007): "A Review of the Literature on the Effectiveness of Housing and Support, Assertive Community Treatment, and Intensive Case Management Interventions for Persons with Mental Illness Who Have Been Homeless". *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(3), s. 350-61.
- Sahlin, I. (2005): "The Staircase of Transition: Survival through Failure". *Innovation*, 18(2), s. 115–35.
- Tsemberis, S., L. Gulcur & M. Nakae (2004): "Housing First, Consumer Choice, and Harm Reduction for Homeless Individual with a Dual Diagnosis". *American Journal of Public Health*, 94(4), s. 651-656

HJEMMESIDER

Hjemløsestrategi:

<http://www.sm.dk/Publikationer/Sider/VisPublikation.aspx?Publication=409>

Lov om social service:

<https://www.lovtidende.dk/Forms/L0700.aspx?s31=10&s19=904&s20=2011>

Almenboligloven:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=136430>

Organisationen Ombold– Gade fodbold for Hjemløse og Udsatte:
www.ombold.dk

Organisationen Sand: www.sandudvalg.dk